

Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΘΕΟΦΙΛΟΣ Β΄, Ο ΠΑΤΜΙΟΣ ΦΙΛΙΚΟΣ
Ο ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΟΣ ΠΑΓΚΩΣΤΑΣ (1764 - † 1833)

Υ Π Ο

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Γ. ΚΡΗΤΙΚΟΥ

Τακτικού Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Μεταξὺ τῶν λαμπρυνάντων τὸν τῶν Ἀλεξανδρέων Ἀποστολικὸν Θρόνον, ἰδιαίτεράν θέσιν ἀναμφισβητήτως κατέχει, τόσοσ ἀπὸ Ἐκκλησιαστικῆς, ὅσον καὶ ἀπὸ Ἐθνικῆς πλευρᾶς, ὁ ἐκ Πάτμου Θεοφίλος Β΄, ὁ προσονομαζόμενος Π α γ κ ῶ σ τ α ς.

Μετὰ τοῦ ἐκ τῶν ἰδρυτῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας Ἐμμανουὴλ Ξάνθου καὶ τοῦ, ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Ἀγῶνος θανόντος κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου, ἄρχοντος ἰσπραβνίκου Δημητρίου Θέμελη, ἀποτελοῦν τὴν τριάδα τῶν σημάντικωτέρων ἐκ Πάτμου φιλικῶν—προμάχων τοῦ Ἀγῶνος τοῦ 21.

Σήμερον, ὅτε σύμπαν τὸ Πανελλήνιον ἐορτάζει τὴν 150ῆν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ Ἀγῶνος τούτου ἐπέτειον, γράφων μάλιστα εἰς τὸ ἐπίσημον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὄργανον, ἐσκέφθην νὰ σκιαγραφήσω τοῦτον, σημειῶν τὴν προσφορὰν τούτου, τόσοσ εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν, ὅσον καὶ εἰς τὸν Ἀγῶνα τοῦτον.

Ὁ ἀείμνηστος Κ. Ἀμαντος¹, γράφων περὶ αὐτοῦ, τὸν χαρακτηρίζει ὡς «ένα τῶν ἀξιολογωτέρων ἀντιπροσώπων καὶ τῶν εὐγενεστέρων Κληρικῶν τῆς Ἐπαναστάσεως».

Περὶ αὐτοῦ ἐγράψαμεν ἡδη², ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πατρίδος μας Δωδεκανήσου τὸ 1947, βάσει ἀνεκδότων στοιχείων, σφζομένων ἐν τῇ μητρικῇ μας οἰκίᾳ ἐν Πάτμῳ, δοθέντος ὅτι τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Θεοφίλου ἐπὶ μακρὸν διετηρεῖτο εἰς ταύτην, λόγῳ τῆς μετὰ τούτου στενῆς συγγενικῆς ἐκ μητρὸς σχέσεώς μας.

Ἦδη βάσει σημαντικῶν νέων στοιχείων, περιελθόντων εἰς χεῖράς μας,

1. Κ. Ἀ μ ἄ ν τ ο υ, Θεόφιλος Παγκώστας, Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας (1805-1825), Ἐπετηρὶς Βυζαντινῶν Σπουδῶν, τόμ. ΙΘ', σελ. 245 καὶ 251, Ἀθῆναι, 1949.

2. Π α ν. Γ. Κ ρ η τ ι κ ο ῦ, Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Δωδεκανήσιοι Φιλικοί. Ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος, ὁ Παγκώστας (1764-1833), Δωδεκανησιακὴ Ἐπιθεώρησις, τόμ. Α', Ἀθῆναι 1947, σελ. 341 καὶ ἐφεξῆς, μέχρι τοῦ τελευταίου ἐκδοθέντος τεύχους τόμου Β', Ἀθῆναι, 1948.

ἀφορώντων εἰς τοὺς γεννήτορας, τὴν γέννησιν, τὴν ζωὴν, τὸν θάνατον καὶ τὰ μετ' αὐτὸν τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου, παρέχομεν, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ, πληρεστέραν εἰκόνα τῆς μεγάλης ταύτης Ἐκκλησιαστικῆς καὶ Ἐθνικῆς προσωπικότητος, διὰ τῆς συμπληρώσεως, κατὰ τὸ δυνατόν, τῶν κενῶν καὶ διορθώσεως τῶν ἀνακριβῶς περὶ αὐτοῦ γραφέντων, χάριν τῆς ἱστορίας.

1. Τὰ κατὰ τοὺς γεννήτορας καὶ τὴν οἰκογένειαν Παγκώστα.

Ὡς ἤδη ἀνεφέρθη, ὁ Θεόφιλος Β' ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν πλειοτέρων περὶ αὐτοῦ γραψάντων μὲ τὸ ἐπώνυμον Παγκώστας.

Ἡ οἰκογένεια Παγκώστα, τῶν Παγκώστηδων ἢ ἄλλως τῶν Παγκωστάδων, ὅπως συνηθέστερον ἐλέγετο εἰς Πάτμον, ἦτο μίᾳ τῶν ἐπιφανεστέρων οἰκογενειῶν τῆς νήσου, ἀναδείξασα τρεῖς Πατριάρχας Ἀλεξανδρείας, τὸν Παρθένιον Β' Παγκώσταν (1798-1805), θεῖον ἐκ μητρὸς τοῦ Θεοφίλου, τὸν Θεόφιλον Β' (1805-1825) καὶ τὸν Ἰάκωβον, ἐπίσης, Παγκώσταν (1861-1865), πλείονας ἡγουμενεύσαντας τῆς Μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν Προηγούμενον Παρθένιον, Ἐθνομάρτυρα, ἰδρυτὴν τῆς Γυναικείας Μονῆς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, καὶ σημαντικὸν ἀριθμὸν εἰσέτι μελῶν, ἅτινα σημαντικὸν διεδραμάτισαν ρόλον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὡς προεστοὶ καὶ ὡς πρόκριτοι εἰς τὰ Κοινὰ τῆς Νήσου.

Εἰς τὴν ἐν Πάτμῳ οἰκίαν τῆς Σεβαστῆς Καλλιγᾶ, εὔρομεν, περιελθὸν εἰς αὐτὴν ἐκ κληρονομίας τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Μελετίου Ἱερομονάχου Ζερλέντη, τὸ γενεαλογικὸν δένδρον τῆς οἰκογενείας, ὑπογεγραμμένον ὑπὸ τοῦ Νικ. Παγκώστα, ἀρχηγοῦ τότε τῆς οἰκογενείας (ἀρχαὶ τοῦ 19ου αἰῶνος) καὶ ἐπικεκυρωμένον ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Θεοφίλου Β' διὰ τῆς ὑπογραφῆς αὐτοῦ.

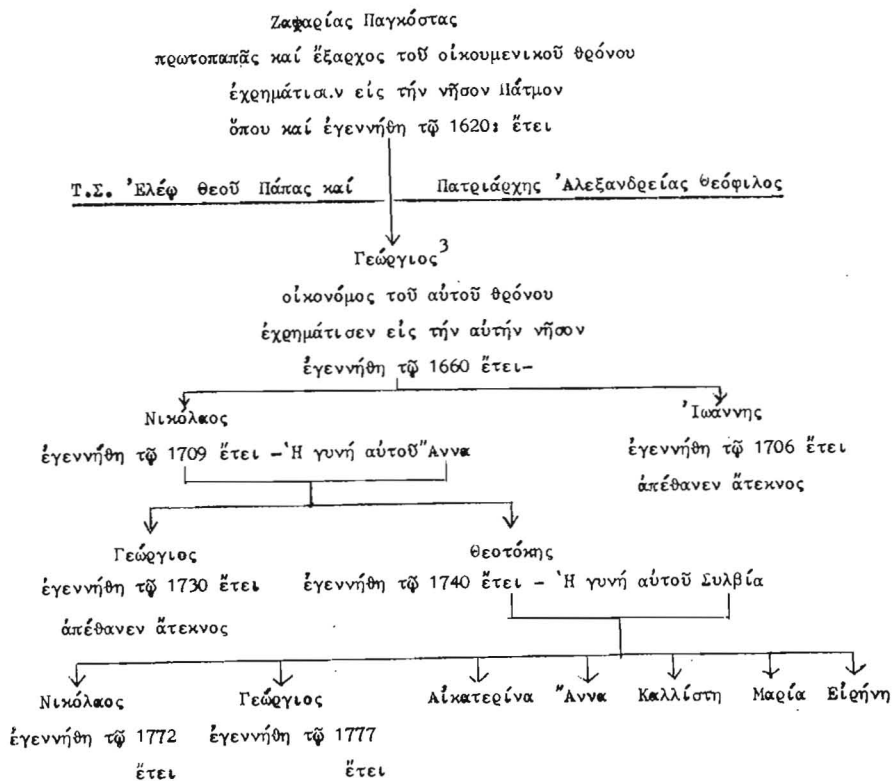
Ἀντίγραφον τούτου μὲ φραστικὰς τινὰς διαφορὰς, μὴ ὑπογεγραμμένον ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου, εὑρίσκειται εἰς χεῖρας τοῦ ἐν Ἀθήναις διαμένοντος ἀπογόνου τῆς οἰκογενείας Βασιλείου Ν. Παγκώστα. Παρ' αὐτῷ ὑπάρχει καὶ «Βίβλος χειρόγραφος, οἰκογενειακὴ», γραφεῖσα ἐν ἔτει 1881 (Ὀκτωβρίου 24), ὑπὸ τοῦ ἐγγονοῦ τοῦ γράψαντος τὸ οἰκογενειακὸν δένδρον Νικολάου. Αὕτη παρέχει στοιχεῖα χρησιμώτατα διὰ τὴν μετέπειτα ἐξέλιξιν τῆς οἰκογενείας τῶν Παγκωστάδων, καὶ δὴ τοῦ κλάδου τῶν νεωτέρων ταύτης μελῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων περιλαμβάνεται καὶ ὁ τελευταῖος ἐκ τῆς οἰκογενείας Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Ἰάκωβος Β'. Ἐν αὐτῇ ἀναφέρονται καὶ τινες πληροφορίες, ἀφορῶσαι εἰς τὸν κτήτορα τῆς Μονῆς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς ἐν Πάτμῳ, ὃν καὶ παραδέχεται ὡς ἀρχηγὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Παγκωστάδων, σημειοῖ δὲ ὀλίγα τινὰ, ἀφορῶντα εἰς τὸ μαρτύριον τούτου.

Σημαντικὸς ὅμως ἀριθμὸς ἐκπροσώπων τῆς οἰκογενείας ἀπαντᾷ εἰς τὸ

Βρεβείον (Brevium) τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Πάτμου, εἰς τὰ κοινοτικά βιβλία, εἰς πλείονα ἰδιωτικά ἔγγραφα, ἐξ ὧν πολλὰ εἰς τὸ ἀτομικόν μας ἀρχεῖον, ὡς καὶ εἰς βραχεῖας σημειώσεις, ὑφ' ἑσταμένας εἰς διαφόρους κώδικας.

Παρέχομεν κατωτέρω τὸ ἀντίγραφον τοῦ γενεαλογικοῦ δένδρου τῶν Παγκωστάδων, ἐν τῇ ἐπομένῃ δὲ σελίδι φωτοανάτυπον ἐκ τοῦ πρωτοτύπου.

Γενεαλογία τῆς ἐγγενοῦς φαμελίας τῶν Παγκωστάδων.

Εἰς ταύτην⁴ τὴν γενεαλογικὴν μου φαμελίαν Νικόλαος Παγκώστας ἰδιοχείρως ὑπέγραψα:

3. Εἰς τὸ ἀντίγραφον Βασ. Ν. Παγκώστας ἀναγράφεται ὁ Γεώργιος ὡς μέγας λογοθέτης τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου εἰς Κωνσταντινούπολιν.

4. Ἀντὶ τοῦ «Εἰς ταύτην τὴν», εἰς τὸ ἐν τῇ προηγουμένῃ ὑποσημείωσει χειρόγραφον, γράφει: «Εἰς τὴν παροῦσαν γενεαλογίαν».

Ἐκ τῆς συγκριτικῆς ὁμῶς μελέτης τοῦ παρατιθεμένου οἰκογενειακοῦ δένδρου τῶν Παγκωστώνδων καὶ τῶν ὄσων συμπληρωματικῶς ἐξ ἄλλων πηγῶν συνεκεντρώσαμεν, διαπιστοῦται ὅτι πλείονες βλαστοὶ τῆς οἰκογενείας, ζήσαντες εἰς χρονολογίας παλαιότερας τῆς τοῦ ὡς πρώτου γεννήτορος φερομένου ἐν αὐτῷ «Ζαχαρίου πρωτοπαπᾶ» ἢ καὶ κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ δένδρου διαγραφομένην περίοδον, δὲν ἀναφέρονται ἐν αὐτῷ.

Σημειοῦμεν:

1. Τὸν προαναφερθέντα Προηγούμενον Παρθένιον⁵, ἐμποροπλοίαρχον ἀρχικῶς, φέροντα τὸ κατὰ κόσμον ὄνομα «Παναγιώτης»⁶, ὅστις, ἀφοῦ ἐπλούτισεν, ἐκάρη μοναχός, γενόμενος μετέπειτα Καθηγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Πάτμου. Εἶναι ὁ ἰδρυτής, ἐν συνεχείᾳ, τῆς Γυναικείας Μονῆς, ὁ ὑπὸ τῶν Τούρκων βασιάνοις θανατωθείς.

2. Τοὺς Πατριάρχας Παρθένιον Β' καὶ Θεόφιλον Β' καὶ τὰς οἰκογενείας τούτων.

3. Πλείονας ἐπίσης κληρικοὺς καὶ λαϊκοὺς.

Δέον ὄθεν νὰ συμπεράνωμεν ὅτι τὸ προαναφερθὲν γενεαλογικὸν δένδρον ἀποτελεῖ κλάδον στενωτάτα εἰδικευμένον εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ γράψαντος Νικολάου.

Λόγω τῆς σοβαρότητος τῶν παραλειφθέντων μελῶν, ἐπιφυλάσσομαι νὰ ἐπανέλθω ἐπὶ τῆς οἰκογενείας Παγκώστα δι' ἰδιαιτέρας μελέτης. Περιορίζομαι σήμερον μόνον εἰς τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸν Πατριάρχην Θεόφιλον τὸν Β'.

Ὡς προανέφερον, ἐκ τῆς βιβλιογραφίας προκύπτει ὅτι ὁ Θεόφιλος ἦτο ἐπ' ἀδελφῇ ἀνεψιὸς τοῦ Πατριάρχου Παρθενίου⁶.

Ὁ Ἀθηνῶν Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, γράφων περὶ τῆς «Ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξανδρείας ἐν ἀρχῇ τοῦ ἸΘ' αἰῶνος»⁷, ἀναφέρει ἐπίσης ὅτι ὁ Θεόφιλος κατήγετο ἐκ Πάτμου, «ἀνεψιὸς ὢν τοῦ προχρηματίσαντος Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Παρθενίου καὶ Παγκώστα ὡσαύτως προσονομαζόμενος».

Ὁ Θεόφιλος ἦτο ἐπίσης ἀνεψιὸς τοῦ Παῖσιου ἱερομονάχου Χατζίκου⁸ τοῦ

5. Παν. Γ. Κρητικοῦ, Πατριακὰ Τοπωνύμια, Δωδεκανησιακὸν Ἀρχεῖον, τόμ. Β', σελ. 140, Ἀθῆναι 1956-57 καὶ Βρεβεῖον σελ. 18.

6. Γερ. Σμυρνάκη, Χειρόγραφα, Περὶ Πάτμου, σελ. 1721 κ. ἑ.

7. Γερ. Γ. Μαζαράκη, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐν Αἰγύπτῳ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Ἐκκλησ. Φάρος Ἀλεξανδρείας, Τόμ. ΚΘ', σελ. 66, Ἀλεξάνδρεια, 1930 καὶ Μ. Μάλανδράκη, Συμπληρωματικαὶ σελίδες τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαστάσεως, σελ. 16, Ἀθῆναι, 1929.

8. «Εἶναι ὁ ἐν τῷ Βρεβεῖῳ (σελ. 49) ἀναφερόμενος ὡς κοιμηθεὶς τὴν 26 Αὐγούστου 1793 λογιώτατος κὺρ Παῖσιος ἱερομόναχος φωκιανὸς Χατζίκος, ὁ χωριάτης».

Πατμίου, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. ΦΚΓ' Κώδικος τῆς Πατμιακῆς Βιβλιοθήκης⁹, ἐνθα ὁ ἴδιος ὁ Θεόφιλος ἀναγράφει ὅτι ἦτο ἀνεψιός του.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται ὅτι ὁ ἀνεψιός ἐκ μητρὸς τοῦ Παρθενίου Παγκώστα, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἶναι καὶ ἐκ πατρὸς Παγκώστα.

Πρὸς διαλεύκανσιν τοῦ πατρωνύμου του καὶ τῶν πρὸ τῆς χειροτονίας του λεπτομερειῶν τῆς ζωῆς του ἐνηργήσαμεν εἰδικὴν ἔρευναν.

Ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρουσαι πρὸς τοῦτο τυγχάνουν αἱ πληροφορίαι ἐπιστολῆς τοῦ Ἱεροθέου Φλωρίδου πρὸς τὸν Ἰωάννην Σακκελίωνα, ἐν τῷ ἀρχεῖφ μας ἀποκειμένης, καθ' ἣν:

1. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἦτο ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Χατσίων (Χωριάτηδων), ἀδελφὸς Παΐσιου καὶ Παρθενίου.

2. Ὁ Θεόφιλος ἦτο ἀνεψιὸς πατρόςθεν τῶν Χωριάτηδων.

3. Ὠνομάζετο κατὰ κόσμον Κωνσταντῖνος, ὄνομα ὕπερ οὗτος, ὡς ἀνάδοχος, ἔδωκεν εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Χρ. Χρηστίδου Κωνσταντίνου.

4. Ἡ μήτηρ του ὠνομάζετο Μοσχοῦ, διὰ τοῦτο ἔδωκεν οὗτος, ὡς ἀνάδοχος, τὸ ἴδιον ὄνομα εἰς τὴν πρώτην θυγατέρα τοῦ Χρ. Χρηστίδου.

5. Ὁ πατὴρ του Ἰωάννης εἶχεν ἀδελφὸν Παΐσιον Ἱερομόναχον, δύσκωφον, ἀποθανόντα ἐν Καῖρω¹⁰.

6. Ἡ Λήμνενα (Παγκώστα) ἦτο προμήτωρ τοῦ Θεοφίλου.

7. Ἡ οἰκία τῆς μητρὸς του ἦτο κάτωθεν τῆς Παναγίας τοῦ Σταυροῦ καὶ τὴν ἠγόρασε πρὸ χρόνων ἀπὸ τὴν Χαριστῶ Χρήστου, ἦτο δὲ τῆς θείας του.

8. Διὰ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς του, κατὰ πληροφορίας δοθείσας εἰς τὸν Σακκελίωνα ὑπὸ τῆς μάμμης μου Μοσχοῦς Λαδικοῦ καὶ ἐκ τριῶν προικοσυμφῶνων, ἅτινα τοῦ ἐχορήγησεν, ἐξάγεται ὅτι ὠνομάζετο Ἰωάννης, ἦτο δὲ σύζυγος τῆς Μοσχοῦς Παγκώστα (μητρὸς τοῦ Θεοφίλου).

Τὰ τελευταῖα ὡς ἄνω προικοσύμφωνα, ἀπόκεινται ἐν τῷ ἀτομικῷ ἀρχεῖφ τοῦ γράφοντος. Ἐκ τούτων τὸ ἔχον ἡμερομηνίαν 28 Ἰουλίου 1760 ἀφορᾷ ἀσφαλῶς εἰς τὴν μητέρα τοῦ Θεοφίλου, τὸ δὲ τῆς 15 Μαΐου 1768 εἰς τὴν ἀδελφὴν τῆς Μαρίας.

Ἀμφότεραι προικίζονται ὑπὸ τῆς κερὰ Λήμνενας, θυγατρὸς τῆς Μοσχοῦς Παγκώστα καὶ συζύγου τοῦ Καλογιάννη. Ἀδελφός της ὁ Ἀρχιδιάκονος Μακάριος¹¹.

Ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῶν Παγκωστιάδων γράφει ἐπίσης ὁ ἐκ τῆς ἰδίας οἰκο-

9. Ἰ. Σακκελίωνας, Πατμιακὴ Βιβλιοθήκη, σελ. 227, Ἀθῆναι, 1890.

10. Πρόκειται κατὰ τὸν Φλωρίδην περὶ τοῦ ἐν σελ. 49 τοῦ Βρεβείου ἀναφερομένου, θανόντος τὴν 15 Ἀπριλίου «τοῦ μακαριωτάτου Ἀλεξανδρείας κ. Παρθενίου ἀνεψιός καὶ τῆς Κεραλήμνενας ἐγγονός, εἰς τῷ Μισίρη μὲ Πανώλην».

11. Παν. Γ. Κρητικοῦ, Πάτμου καὶ Σμύρνης μικρὰ Χρονικά, Μικρασιατικὰ Χρονικά, τόμ. Θ', σελ. 42-52, Ἀθῆναι, 1961 καὶ Βρεβέτον Μονῆς Πάτμου, σελ. 44.

γενείας ἔλκων τὸ γένος ἱερομόναχος Μελέτιος Ζερλέντης¹² († 25 Ἀπριλίου 1943), σκιαγραφῶν ἰδίᾳ τὸν τελευταῖον ἐκ τῶν Πατριαρχῶν Ἰάκωβον Β' τὸν Παγκώσταν.

Οὗτος εἰς χειρόγραφον κατάλοιπόν του ἀναφέρει:

1. "Ὅτι ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Παρθένιος ὁ Β' ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Μονῆς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, ὀνομαζόμενος κατὰ κόσμον Παῦλος, ἱερωθεὶς, ἐν συνεχείᾳ, ὑπὸ τὸ ὄνομα Παρθένιος καὶ γενόμενος κατὰ τὸ 1768 καὶ Ἠγούμενος τῆς Μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου.

2. "Ὅτι ὁ Πατριάρχης Θεόφιλος, ἐπ' ἀδελφῇ ἀνεψιὸς τοῦ προηγουμένου, κατήγετο ἐκ πατρὸς Ζαγορίτου(;) τοῦ Δελαγραμμάτικα, ἐπωνομάσθη δὲ ὑπὸ τοῦ θείου του Παρθενίου Θεόφιλος Παγκώστας, κατὰ τὰ κρατοῦντα τότε ἐν Πάτμῳ, νὰ διδῆται τὸ ἐπίθετον τῆς μητρὸς εἰς τὰ ἀπορριζώμενα νήπια.

Εἰς τὴν ὅλην ἀφηγηματικὴν ἔκθεσιν τοῦ Ζερλέντη, διαπιστῶ καὶ τινὰ λάθη, εἰς χρονολογίας κ.ἄ., προφανῶς διότι ταῦτα ἔγραψεν εἰς μεγάλην ἡλικίαν.

Διὰ τὸ θέμα τοῦ ἐπωνύμου τοῦ πατρὸς τοῦ Θεοφίλου, σημειοῦμεν ὅτι καὶ ὁ Δ η μ. Π. Πασχάλης¹³, μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν Ἱεραρχῶν ἀναφέρει τὸν Λιβύης Ἀθανάσιον Φράεσκου Δελλαγραμμάτικαν, γεννηθέντα ἐν Μεσσαριᾷ τῆς Ἄνδρου καὶ χειροτονηθέντα Μητροπολίτην Λιβύης «ὑπὸ τοῦ συγγενοῦς του Πατριαρχοῦ Ἀλεξανδρείας Θεοφίλου τοῦ Παγκώστα» καὶ ὅτι ὀλίγου δεῖν νὰ ἀνέλθῃ οὗτος εἰς τὸν Πατριαρχικὸν Θρόνον Ἀλεξανδρείας¹⁴.

Εἶναι ἤδη γνωστὸν ἐκ τοῦ ἐν τῷ ἀρχεῖῳ μου προικοσυμφώνου τῆς μητρὸς του (1760), Μοσχῶς, θυγατρὸς τῆς Λήμμενας Παγκώστα, τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς του «Ἰωάννης».

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω πηγῶν δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ὁ πατὴρ τοῦ Θεοφίλου πρέπει νὰ κατήγετο ἐκ τῆς ἐξ Ἄνδρου οἰκογενείας¹⁵ «Δελλαγραμμάτικα», καὶ ὅτι ἦτο συγγενὴς τοῦ Ἀθανασίου Μητροπολίτου Λιβύης, τὸ δὲ

12. Σημειοῦμεν ὅτι ἦτο ἐκ τῶν καλλίτερον μορφωμένων ἀδελφῶν τῆς Μονῆς, γνώστης τῶν ἱστορικῶν, τῶν ἀφορώντων εἰς τοὺς ἀδελφούς της, ἰδίᾳ τοὺς ζήσαντας κατὰ τὸν 19ον καὶ 20ὸν αἰῶνα.

13. Δ η μ. Π. Πασχάλης, Ἡ Ἄνδρος, τόμ. Β', σελ. 366, Ἀθήναι, 1927.

14. Ἀναφέρει ἀκόμη ὅτι σφίζεται ἐλαιογραφία του τοῦ ἔτους 1858.

15. Ὁ Μελέτιος Ζερλέντης ὁμιλεῖ περὶ «πατρὸς Ζαγορίτου Δελαγραμμάτικα», πληροφορίαν ἐρχομένην εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν τοῦ Δ. Πασχάλη, γράφοντος περὶ τοῦ συγγενοῦς του Ἀθανασίου Λιβύης, καταγομένου ἐξ Ἄνδρου. Ἡ εὑρεσις τοῦ ἐπωνύμου τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ θανόντος θείου του ἐκ πατρὸς Παΐσιου, ἴσως λύση ὀριστικῶς τὸ θέμα τοῦ ἐπωνύμου τοῦ πατρὸς του. Πάντως, ἡ ὑπὸ τοῦ Πασχάλη παρεχομένη πληροφορία, καθ' ἣν ἐχειροτόνησε τὸν Ἀθανάσιον, δὲν διαπιστοῦται ἀκριβῆς, τοῦ τελευταίου χειροτονηθέντος βραδύτερον ὑπὸ τοῦ διαδόχου τοῦ Θεοφίλου. Σημειοῦται ἐπίσης ἡ ὑπαρξίς εἰς Ἄνδρον περιοχῆς ὀνομαζομένης Ζαγορά.

ἐπίθετον Παγκώστα ἔλαβεν ὁ Θεόφιλος, συμφώνως πρὸς τὸ προαναφερθὲν πατριμακὸν ἔθιμον, μετὰ τὸν πρόωρον θάνατον τοῦ πατρὸς του.

Εἰς τὸ παρατιθέμενον οἰκογενειακὸν δένδρον τῆς οἰκογενείας Δελλαγραμμάτικα, ὑπάρχει ὁ Ἰωάννης, ἀδελφὸς τοῦ Φραέσκου, πατρὸς τοῦ Ἀθανασίου, ἄνευ οἰκογενειακῆς συνεχείας.

Ἄν ταυτισθῇ οὗτος πρὸς τὸν πατέρα τοῦ Θεοφίλου, τελικῶς θὰ πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι πιθανῶς, λόγῳ τῆς ἐξ Ἄνδρου ἀναχωρήσεως τούτου καὶ τοῦ πρόωρου θανάτου του, δὲν κατέστη γνωστὴ εἰς τὸν συντάκτην τοῦ δένδρου ἢ οἰκογενειακὴ του ἐξέλιξις¹⁶.

Ὁ Θεόφιλος εὐρίσκετο εἰς στενὴν ἐπαφήν, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἀγῶνος, μὲ πλείονας ἀνδρίους Ἱεράρχας, τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἄνδρου Διονύσιον¹⁷, τὸν ἐπίσκοπον τότε Μυρρίνης Σωφρόνιον¹⁸, τὸν ἡγούμενον Λεόντιον τὸν Ἄνδριον¹⁹ καὶ ἄλλους, πάντας φιλικούς καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ Μεσσαριᾶς Ἄνδρου.

Ἀντιθέτως ὅμως πρὸς τὰς πληροφορίας ταύτας, ὑπάρχει ἡ τοῦ Φλωρίδου, καθ' ἣν οὗτος κατήγετο ἐκ τῆς Πατριμακῆς οἰκογενείας τῶν Χ α τ ζ ι κ ω ν (Φωκιανῶν) ἢ Χ ω ρ ι ἄ τ η δ ω ν.

Ἐπὶ τοῦ θέματος, μετὰ συμπληρωματικὴν συνεχιζομένην διερεύνησιν, θέλομεν ἐπανέλθει.

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, δὲν ἀποκλείεται νὰ κατήγετο πρόγονος τοῦ πατρὸς του ἐκ τῆς οἰκογενείας Δελλαγραμμάτικα, νυμφευθεὶς εἰς Πάτριον μὲ σύζυγον ἐκ τοῦ γένους Φωκιανοῦ, ὁ δὲ πατήρ του νὰ προέρχεται ἐκ τοῦ γάμου τούτου.

Ἡ οἰκογένεια Φωκιανῶν ἦτο ἐπίσης ἐκ τῶν ἐξεχουσῶν ἐν τῇ νήσῳ.

2. Τὰ κατὰ τὸ ἔτος γεννήσεως αὐτοῦ.

Εἰς προαναφερθεῖσαν μελέτην μας, εἴχομεν παράσχει διάφορα στοιχεῖα, ἀφορῶντα εἰς τὸ ἔτος γεννήσεως τούτου, ἐπανερχόμεθα ἤδη, ἵνα, διὰ τῶν δημοσιευομένων συμπληρωματικῶν στοιχείων, διαλευκάνωμεν ὀριστικῶς τὸ θέμα.

Ὁ Τ ρ ὕ φ ω ν Ε ὑ ἄ γ γ ε λ ῖ δ η ς γράφων περὶ αὐτοῦ, ἀναφέρει ὡς ἔτος γεννήσεώς του τὸ 1774²⁰.

16. Τὸ δένδρον Δελλαγραμμάτικα κατηρτίσθη ὑπὸ τοῦ ἐμπόρου Ἰω. Γ. Δελλαγραμμάτικα (1844-1926), εὐρίσκεται δὲ ἤδη εἰς χεῖρας τῆς ἐγγονῆς του Λίνας, συζύγου τοῦ κ. Μιχ. Μαρῆ, ἣν καὶ θερμότατα εὐχαριστῶ διὰ τὴν πρόθυμον χορήγησιν τοῦ δημοσιευομένου ἀντιγράφου τούτου, διὰ τοῦ κ. Γεωργίου Λογοθέτη, φαρμακοποιοῦ, ὃν ἐπίσης εὐχαριστῶ.

17. Π. Γ. Κ ρ η τ ι κ ο ῦ, "Ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 1, σελ. 376.

18. Π. Γ. Κ ρ η τ ι κ ο ῦ, "Ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 2, σελ. 12 καὶ 16.

19. Π. Γ. Κ ρ η τ ι κ ο ῦ, "Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 13.

20. Τρ. Ε ὑ ἄ γ γ ε λ ῖ δ ο υ, Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Παρθένιος, Θεόφιλος καὶ Ἱερόθεος, Ἐπετηρὶς Βυζαντινῶν Σπουδῶν, τόμ. Ε', σελ. 224, (1928) καὶ τοῦ ἰδίου, Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας (1805-1825), Συμπληρωματικαὶ σελίδες, Ἐκκλησι. Φάρος τῆς Ἀλεξανδρείας, τόμ. ΚΘ', σελ. 83, Ἀλεξάνδρεια 1930.

Ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος εἰς ἡλικίαν 43 ἐτῶν.
(Οἰκογενειακὴ φωτογραφία ἔτους ἱστορήσεως 1807. Βλ. σελ. 63).

Ὁ Γεράσιμος Σμυρνάκης, εἰς τὸ ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Μονῆς ἀποκείμενον ἀνέκδοτον ἔργον τοῦ «Περὶ Πάτμου», ἀναφέρει ὡς ἔτος γεννήσεως τὸ 1774, ἐνῶ παραλλήλως γράφει «ὅτι ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 70 ἐτῶν τὸ 1833»²¹.

Ὁ Μιχαήλ Μαλανδράκης²² παραδέχεται ὡς ἔτος γεννήσεως αὐτοῦ τὸ 1760, συμφώνως δὲ πρὸς τὴν πληροφορίαν ταύτην, θὰ εἶδει νὰ ἦγεν οὗτος κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου τοῦ τὸ 74ον ἔτος.

Ὁ Καθηγητῆς Κ. Ἀμαντος, εἰς μελέτην τοῦ δημοσιευθεῖσαν τὸ 1949²³, γράφει ὅτι «Ὁ Θεόφιλος ἐγεννήθη ἴσως τὸ 1764, ὅπως συμπεραίνει ὁ κ. Π. Κρητικός, ὅχι τὸ 1774, ὡς ἐνομιζέτο πρωτύτερα», ἐν ὑποσημειώσει δὲ ἀναφέρει ὅτι «ὁ Μαλανδράκης δέχεται ὡς ἔτος γεννήσεως τὸ 1760».

Ἡ Κα Ἀννα Μαροβᾶ-Χατζηνικολάου²⁴, φέρει τὸν Θεόφιλον γεννηθέντα τὸ 1774, προφανῶς ἀρυσθεῖσα τὴν πληροφορίαν ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐσφαλμένως γραψάντων περὶ τοῦ ἔτους γεννήσεως τοῦ Θεοφίλου.

Εἰς τὴν προηγουμένην περὶ Θεοφίλου μελέτην μας²⁵, ἐγράφομεν ὅτι «ὁ Θεόφιλος ἐγεννήθη ἴσως τὸ 1764» καὶ τοῦτο εἴχομεν ἐξαγάγει ἐξ οἰκογενειακῆς μας εἰκόνας τοῦ Θεοφίλου, ἄλλοτε ἀνηκούσης εἰς τὸν ἴδιον, ἦν σήμερον κατέχει ἡ ἀδελφὴ μου Μόσχα Ἰ. Παπαζογλου, ἣτις καὶ δημοσιεύεται καὶ ἐνταῦθα. Ἐπὶ ταύτης ἀναγράφεται «Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος ἐτῶν 43», ἀκόμη δὲ καὶ τὸ ἔτος ἱστορήσεώς της, ἣτοι τὸ 1807. Ἐξ αὐτῆς ταύτης ἐξάγεται ἡδὴ σαφῶς, ὅτι τὸ 1807 ἦγεν οὗτος τὸ 43ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἄρα δέον νὰ ἐγεννήθη τὸ 1764 (1807—43=1764).

Ἄλλ' ὑπάρχει καὶ ἄλλη ἀσφαλεστέρα καὶ ἀναμφισβήτητος ἐπίσης πηγὴ διὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ ἔτους γεννήσεως αὐτοῦ, τὸ ἐν τῷ Βρεβειῷ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Πάτμου²⁶ ἀναφερόμενον χρονικόν, ἀφορῶν εἰς τὸν θάνατον

21. Ὡς γίνεται ἀμέσως ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀντιληπτόν, ἐκ τῆς διαφορᾶς τῆς ἡλικίας του κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου του (70 ἐτῶν) καὶ τοῦ ἀναφερομένου ὡς ἔτους γεννήσεώς του (1833-1874 = ἐτῶν 60), καταδεικνύεται ἀνακρίβεια ἐνὸς τῶν δύο παρεχομένων ὑπ' αὐτῶν στοιχείων τοῦ ἔτους γεννήσεως (1774) ἢ τῆς κατὰ τὸν θάνατον ἡλικίας του (70 ἐτῶν). Ἄλλ' ἡ ἡμερομηνία τοῦ θανάτου τοῦ εἶναι ἐκ πολλῶν πηγῶν ἐπακριβῶς γνωστὴ (24 Ἰανουαρίου 1833).

22. Μιχ. Μαλανδράκη, Θεοφίλου Πατριάρχου ἐπιστολὴ, Περιοδ. Θεολογία, τόμ. 12, σελ. 33, Ἀθῆναι, 1934.

23. Κ. Ἀμαντος, Θεόφιλος Παγκώστας Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας (1805-1825), Ἐπετηρὶς Βυζαντινῶν Σπουδῶν, τόμ. ΙΘ', σελ. 245, Ἀθῆναι, 1949.

24. Πάτμος, 63. Collection de l'Institut Français d'Athènes, σελ. 59, Ἀθῆναι, 1957.

25. Δωδεκ. Ἐπιθεώρησις, τόμ. Α', σελ. 342, Ἀθῆναι, 1947.

26. Τὸ Βρεβειὸν εἶναι ὁ Κῶδιξ, ἐν ᾧ ἀναγράφονται βραχέα χρονικὰ διὰ τοὺς κατὰ καιροὺς ἀποθνήσκοντας ἀδελφοὺς τῆς Μονῆς Πάτμου. Τοῦτο ἀρχεται ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 16ου αἰῶνος· αἱ πρῶται σελίδες αὐτοῦ ἀντεγράφησαν τὸ 1801 ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. ΧΚΔ' χει-

του, τὸ ὁποῖον ἀποροῦμεν πῶς, ὁ ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν διατελέσας γραμματεὺς τῆς Μονῆς ἀείμνηστος Μ. Μ α λ α ν δ ρ ά κ η ς, ἀλλὰ καὶ ὁ Σ μ υ ρ ν ά κ η ς, ἐν συνεχείᾳ, δὲν ἔλαβον ὑπ' ὄψιν κατὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ ἔτους γεννήσεως αὐτοῦ.

Εἰς τοῦτο (σελ. 66) ἀναγράφεται τὸ ἀκόλουθον χρονικόν: «1833 Ἰανουαρίου 24 ἡμέρᾳ Τρίτῃ ἀνεπαύθη ἐν Κυρίῳ ὁ μακαριώτατος Πάπας καὶ Πατριάρχης κύριος Θεόφιλος θανάτῳ φυσικῷ, χρόνον ἄγων τῆς ἡλικίας του ἑβδομηκοστόν, οὗ τὸ πνεῦμα τάξει Κύριος μετὰ δικαίων».

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω, ἐπιβεβαιοῦται πλήρως ὡς ὀρθόν, τὸ παρ' ἡμῶν ἤδη ἐξαχθὲν συμπέρασμα, καθ' ὃ, ἔ τ ο ς γ ε ν ν ῆ σ ε ω ς τ ο ὔ τ ο υ δ έ ο ν ν ά θ ε ω ρ η θ ῆ τ ὸ 1764.

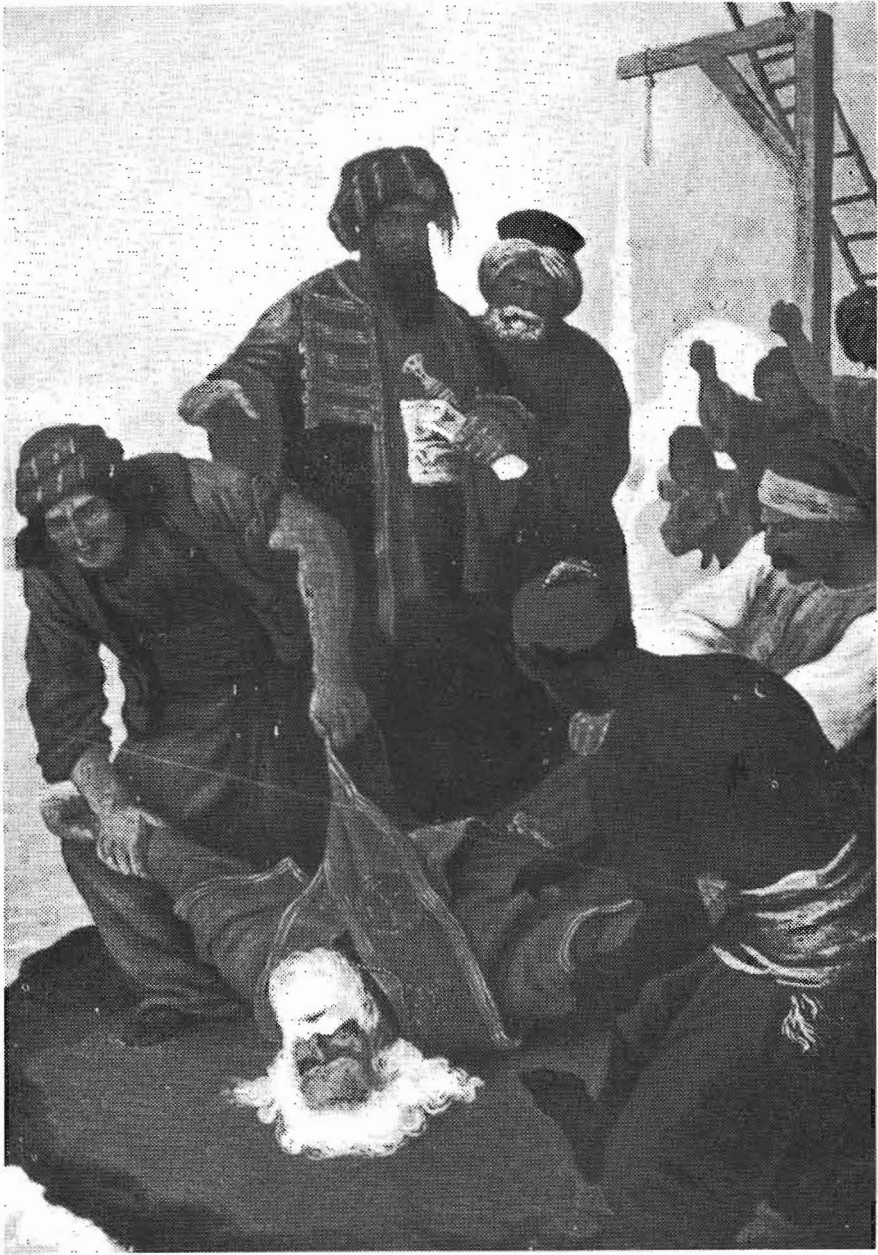
3. Περὶ τὴν σπουδὴν του.

Ἐξεπαιδεύθη οὗτος κατὰ τὴν παιδικὴν καὶ νεανικὴν του ἡλικίαν εἰς Πάτμον, ἔνθα ἀρχικῶς διήκουσε τὰ πρῶτα γράμματα, ἐν συνεχείᾳ δὲ τὰ τῆς ἀκμαζούσης τότε ἐκεῖ «Πατμιάδος Σχολῆς», τελοῦσης ὑπὸ τὸν μέγαν τοῦ Ἔθνους διδάσκαλον Δανιὴλ τὸν Κεραμέα²⁷. Κατ' ἄλλους, παρηκολούθησε τὰ μὲν πρῶτα γράμματα εἰς Πάτμον, ἀκολούθως δὲ μετέβη εἰς Ἀδριανούπολιν, παρὰ τῷ ἐκ μητρὸς θείῳ του Παρθενίῳ (μετέπειτα Πατριάρχῃ Ἀλεξανδρείας), Πρωτοσυγκέλλῳ τότε τοῦ ἐκεῖ Μητροπολίτου Καλλινίκου²⁸, ὅστις εἰσήγαγεν αὐτὸν

ρογράφου τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Μονῆς, ἐν συνεχείᾳ δὲ ἀνεγράφητο κανονικῶς κατὰ σειρὰν, ἐκάστοτε χρονολογικῶς, τὰ χρονικὰ τοῦ θανάτου τῶν ἀδελφῶν τῆς Μονῆς, μετὰ σημαντικῶν ἐνίοτε παρατηρήσεων ἐπὶ τῆς δράσεως ἢ τῆς ἡλικίας αὐτῶν. Τοῦ Κώδικος τούτου τὰ μᾶλλον ἐνδιαφέροντα χρονικὰ ἐδημοσίευσαν ὁ Π. Ζερλέντης εἰς τὸ ἔργον του «Ἱστορικὰ καὶ Ἑρευναι περὶ τὰς Ἐκκλησιαστικὰς τῶν νήσων τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου Θεολογίας», τόμ. Α', τεῦχος Α', σελ. 157-160 (1922) καὶ τεῦχ. Β', σελ. 161-215, Ἀθῆναι (1922), ἡμεῖς δὲ ἐν συνεχείᾳ τὰ ἀφορῶντα εἰς τοὺς ἐκ Νισύρου ἀδελφοὺς τῆς Μονῆς Πάτμου, ὑπὸ τὸν τίτλον «Πατμιακαὶ καὶ Νισυριακαὶ ἐκκλησιαστικαὶ σελίδες», Νισυριακὰ χρονικὰ, τεῦχος ΙΒ' σελ. 17-23, Ἀθῆναι, 1957 κ. ἄ.

27. Μιχ. Μ α λ α ν δ ρ ά κ η, Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας ἐπιστολή, Περιοδ. Θεολογία, τόμ. 12, σελ. 33, Ἀθῆναι, 1934. — τοῦ ἰδίου, Ἡ Πατμιάς Σχολή, σελ. 21 κ.έ., Ἀθῆναι, 1911. — τοῦ ἰδίου, Συμπληρωματικαὶ σελίδες τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, σελ. 16, Ἀθῆναι, 1929. — Σημ. Συγγρ. Οὐδεμία ἐν προκειμένῳ σαφὴς γραπτὴ πληροφορία ὑπάρχει.

28. Κατὰ τὸν Μ α λ α ν δ ρ ά κ η ν (ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 17 καὶ ἡ Πατμιάς Σχολή, σελ. 54) ὁ Καλλινίκος ἐποίμανε τὴν ἐπαρχίαν ταύτην ἀπὸ τοῦ 1780-1792, μεθ' ὃ μετεκλήθη εἰς τὴν Μητρόπολιν τῆς Νικαίας, ἐκεῖθεν δὲ κατὰ τὸ 1801 ἐγένετο Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης. Πρβλ. καὶ Ἀ θ α ν. Κ ο μ ν η ν ο ῦ Ἰ ψ η λ ά ν τ ο υ, Τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν, σελ. 699 καὶ 702.

Ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε΄.

εἰς τὴν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ Σχολήν, ἀποῦ μαθητεύσας καὶ φύσεως ἂν δεκτικῆς μαθήσεως, ἡδυνήθη ἐν διαστήματι καιροῦ νὰ προοδεύσῃ κάλλιστα»²⁹.

Ὁ Γ. Κηπιὰδης³⁰ τέλος, στηριχθεὶς εἰς «διασωθεῖσαν ἐν τῷ Πατριαρχεῖῳ Καΐρου ἀλληλογραφίαν καὶ ἐκ τοῦ ὑφισταμένου ἐν σελ. 31 τοῦ Πατριαρχικοῦ Κώδικος πρακτικοῦ», λέγει ὅτι ἐξεπαιδεύθη ἐν τῇ Πατρίᾳ πρῶτον καὶ εἶτα εἰς τὴν Συμυραϊκὴν Σχολήν, τοῦθ' ὅπερ ὁ Μαλανδράκης δὲν παραδέχεται, δοθέντος ὅτι, κατ' αὐτόν, εἶχεν οὗτος ἤδη ἐκπαιδευθῆ ἐν τῇ ἀκμαζούσῃ τότε Πατριάδι³¹.

Κατὰ τὸν Σμυρνάκη³², «ἐπειδὴ δὲν ἤθελεν νὰ φορέσῃ τὸ μοναχικὸν σχῆμα, ἐξεδιώχθη ὑπὸ τοῦ Πρωτοσυγκέλλου θείου του καὶ μετέβη εἰς Θήραν, παρὰ τῷ ἐκ πατρὸς θείῳ του Παρθενίῳ Χατσίκῳ, ἐνισχυθεὶς δὲ παρ' αὐτοῦ ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον, ὅπου καὶ ἠτύχησε πολλάκις, διαρκῶς ἐνισχυόμενος ὑπὸ τοῦ θείου του τούτου. Μετὰ τὴν ἐκλογὴν ὅμως τοῦ ἐκ μητρὸς θείου του Παρθενίου Παγκώστα ὡς Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, κληθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, μετέβη παρ' αὐτῷ».

Ὅντως, τὸ 1789 εὑρίσκεται οὗτος εἰς Κωνσταντινούπολιν³³, ἀκολούθως δέ, ὡς προελέχθη, εἰς Ἀλεξάνδρειαν.

Ἐκεῖ, κατὰ τὸν Φλωρίδη³⁴ ἀπεδόθη ἐνθουσιῶν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ μελέτην τῆς τοῦ θρόνου βιβλιοθήκης καὶ τοὺς καρποὺς τῆς πολυχρονίου μελέτης του δρέψας, ἐπότιζεν ὡς ἄλλος Νεῖλος, τῶν διψώντων τὰς ψυχὰς μετὰς συνεχεῖς ἐπ' ἐκκλησίας ὁμιλίας του».

4. Ὁ Θεόφιλος καὶ ἡ Ἐκκλησία.

Εὐρισκόμενος ἐκεῖ διωρίσθη διδάσκαλος ἐν Καΐρῳ³⁵, καρεὶς δὲ ἀρχικῶς

29. Κατὰ πληροφορίας τοῦ Ἱεροθέου Φλωρίδου, ἐκ σημειώματός του τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1852, δοθείσας εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ συνηλικιώτου καὶ φίλου τοῦ Θεοφίλου, ἀδελφοῦ ἐπίσης τῆς Μονῆς Πάτμου, Ἰωακείμ Φλωρέντζη. Πρβλ. Μιχ. Μαλανδράκη, Συμπληρωματικαὶ σελίδες τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, σελ. 16, Ἀθήναι, 1929.

30. Γ. Κηπιὰδου, Οἱ Ἕλληνες ἐν Αἰγύπτῳ, Ἀλεξάνδρεια, 1892.

31. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 16.

32. Χειρόγραφόν του, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 850β.

33. Κῶδιξ ΦΚΓ' τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης. Εἰς τὸ τέλος τοῦ λόγου σημειοῦται: «Ὁ Παρὼν Λόγος ἐστὶ ποίημα Παΐσιου, ἱερομονάχου Χατσίκου τοῦ Πατμίου. 1789 Σεπτεμβρίου 24 τὸν ἀντέγραψα ἐγὼ ὁ ἀνεψιὸς τοῦ ἀνωθεν Παΐσιου ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς τὸ Νεοχώρι». Ἡ σημείωσις αὕτη ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου. — Πρβλ. Ἰω. Σακκελίωυς, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 227.

34. Πρβλ. καὶ Μ. Μαλανδράκη, ἔνθ' ἄνωτέρω, σελ. 16.

35. Δ. Καλλιμάχου, Περὶ τῶν ἐν Καΐρῳ Σχολείων, Ἐκκλησι. Φάρος, τόμ. 12, σελ. 300 Ἀλεξάνδρεια, 1913. — Χρ. Παπαδοπούλου, Ἡ Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας ἐν ἀρχῇ τοῦ 19 αἰῶνος, Ἐκκλ. Φάρος, τόμ. 29, σελ. 112, Ἀλεξάνδρεια, 1930.

μοναχός, προεχειρίσθη ἐν συνεχείᾳ εἰς Ἀρχιμανδρίτην³⁶, μετὰ δὲ τὸ 1797, (κατὰ τὸν Ἄμαντον τὸ 1798)³⁷, Μητροπολίτης Λιβύης³⁸, συνεχίζων πάντοτε τὰς ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος διδασχάς του. Εἰς τοὺς Κώδικας ΦΚΒ'-ΦΚΔ' τῆς Πατριαρχῆς Βιβλιοθήκης³⁹ εἶναι καταχωρημένοι πλείονες λόγοι του, πολλάκις ἰδιοχείρως, συχνὰ μὲ τὰς ἡμερομηνίας, καθ' ἃς οὗτοι ἐλέχθησαν καὶ μὲ τινὰς ἄλλας παρατηρήσεις.

Τὴν Μητρόπολιν τῆς Λιβύης ἐποίμανε μέχρι τοῦ 1805.

Ὁ Καθ. Ἄμαντος⁴⁰ γράφει ὅτι «δὲν γνωρίζει, ἀν τὴν ἐπεσεφόθη καὶ ὅτι πιθανώτερον εἶναι ὅτι ὁ Θεόφιλος ἔμενε πάντοτε εἰς Αἴγυπτον, βοηθῶν τὸν ἀσθενοῦντα μάλιστα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη θεῖόν του».

Κατὰ τοὺς Εὐγ. Μιχαηλίδη⁴¹ καὶ Γερ. Μαζαράκη⁴² τὴν 1ην Νοεμβρίου 1804, λόγῳ τῶν συνεχῶν καταδρομῶν τῶν καταδυναστευόντων τὴν περιοχὴν, ὡς ὁ ἴδιος ὁ Θεόφιλος εἰς σημειώματα αὐτοῦ ἀναφέρει, ἀνεχώρησε μετὰ τοῦ θείου του Παρθενίου διὰ Ρόδον, ὅπου καὶ παρέμεινε μετ' αὐτοῦ μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ τελευταίου, ἐπελθόντος τὴν 9ην Σεπτεμβρίου 1805⁴³. Ἐκ Ρόδου τὴν 1ην Νοεμβρίου 1804 ὁ Παρθένιος ὑπέβαλε τὴν ἐκ τοῦ Θρόνου παραίτησίν του ὑπὲρ τοῦ Θεοφίλου, τοῦθ' ὅπερ δὲν ἀπεδέχθησαν οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει⁴⁴.

36. Εἰς τὸν ΦΚΓ' Κώδικα τῆς Πατριαρχῆς Βιβλιοθήκης (Πρβλ. Ἰω. Σακελίω-νος, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 227) καὶ δὴ τὸν κ' αὐτοῦ λόγον, ἀναφέρεται ὅτι αὐτὸν παρόντα λόγον τὸν ἔγραψα ἐν ἔτει 1797 ὑπαγορευόμενος ὑπὸ τοῦ μακαριωτάτου πατρὸς ἡμῶν καὶ Δεσπότη Κυρίου Παρθενίου Ἀλεξανδρείας, τοῦ καὶ θείου μου, ὃν καὶ ἐξεφώνησα ἐν τῷ Καθολικῷ τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐπ' ἄμβωνος. Ἀρχιμανδρίτης Θεόφιλος». Εἰς τὸν κη' ἐπίσης λόγον ὑπάρχει σημείωσις τοῦ ἰδίου ὡς Ἀρχιμανδρίτου, καθ' ἣν ἐξεφώνησε τοῦτον «ἐν τῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῷ κατὰ τὴν Πουτουκανίαν τὴν 3ην Ἀπριλίου 1797».

37. Κ. Ἀμάντου, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 246.

38. Εἰς τὸν λόγον με' τοῦ ΦΚΓ' κώδικος σημειοῦται, ὅτι «Ἐν ἔτει αὐθ' Νοεμβρίου κα', ἡμέρᾳ στ', ἐν Αἰγύπτῳ, Ὁ Λιβύης Θεόφιλος». Εἰς τὸν λόγον δὲ στ' τοῦ κώδικος ΦΚΔ' (Πρβλ. Ἰω. Σακελίωτος, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 228) ἀναφέρεται ὡσαύτως ὡς Λιβύης, καὶ ὅτι ἐλέχθη οὗτος τὴν θ' Ἰουλίου αὐθ' ἐν Αἰγύπτῳ.

39. Ἰω. Σακελίωτος, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 225-228.

40. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 246.

41. Εὐγ. Μιχαηλίδη, Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Αἰγύπτου τὰς παραμονὰς τῆς Ἑθνικῆς Παλιγγενεσίας, Ἐκκλ. Φάρος, τόμ. 29', σελ. 37, Ἀλεξάνδρεια, 1930.

42. Γερ. Μαζαράκη, Συμβολὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς ἐν Αἰγύπτῳ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Ἐκκλ. Φάρος, τόμ. 29, σελ. 69, Ἀλεξάνδρεια, 1930.

43. Εἰς τὸ Βρεβείον τῆς Μονῆς Πάτμου (σελ. 53) ἀναφέρονται τὰ ἀκόλουθα: «1805 σепτεμβρίου 19; ἀνεπαύθη ἐν Κυρίῳ ὁ μακαριώτατος ἀλεξανδρείας πάπας καὶ πατριάρχης κύρ-Παρθένιος εἰς τὴν Ρόδον μὲ φυσικὸν θάνατον καὶ κύριος ὁ θεὸς ἀναπαύσῃ αὐτὸν ἐν κόλποις ἀβραάμ».

Ὁ Θεόφιλος ὡς Μητροπολίτης Λιβύης (Ἐκκλ. Φάρος, τόμ. 29, σελ. 16).

Ὁ Ἐὐαγγελίδης⁴⁴, στηριζόμενος ἐπὶ σημειώματος τοῦ 523 Κώδικος τῆς Πατριαρχῆς Βιβλιοθήκης, ἀναφέρει ὅτι ὁ Παρθένιος ἀνεχώρησε λόγῳ τῆς πασχούσης υγείας του περὶ τὸ τέλος τοῦ 1801 (εἰς τὴν ἐπομένην ἕμως σελίδα, ἀναφέρει ὁ ἴδιος, ὅτι ὁ Θεόφιλος ἀνεχώρησε διὰ Ρόδον τὴν 21ην Ὀκτωβρίου 1802), ἀμφότερα ἕμως δὲν ἐλέγχονται ἀκριβῆ. Ὁ αὐτὸς ἀναφέρει ἐπίσης ὅτι πολιτικοὶ καὶ διπλωματικοὶ λόγοι συνετέλεσαν διὰ τὴν εἰς Ρόδον ἀναχώρησιν τοῦ Παρθενίου. Λόγους υγείας ἐπίσης ὑποστηρίζει, ὡς λόγον ἀναχωρήσεώς του καὶ ὁ Καλλιμάχος⁴⁵.

Κατὰ τὴν κηδεῖαν αὐτοῦ, γενομένην παρόντος τοῦ τότε Μητροπολίτου Ρόδου Ἀγαπίου, ὀλοκλήρου τοῦ κλήρου τῆς νήσου, τοῦ ἐξορίστου τότε ἐν Ρόδῳ Ἀλεξάνδρου Σούτσου, Βοεβόδα τῆς Μολδαβίας, τῶν ἐξ Αἰγύπτου παρεπιδημούντων ἐμπόρων καὶ πλήθους λαοῦ⁴⁶, ἐν τῇ διακρινούσῃ τὸν Θεόφιλον λυρικότητι γλώσσης, ἐξεφώνησε βαθύτατα συγκινητικὸν ἐπιτάφιον λόγον⁴⁷.

Εἰς τοῦτον, ἀφοῦ παραβάλλῃ τὸν θάνατον τοῦ Παρθενίου μὲ ἐκεῖνον τοῦ Πατριάρχου Ἰακώβ, ὃν καίτοι ξένον ἐπένηθῃσεν ὀλοκλήρος ἡ Αἴγυπτος, λέγει

44. Τ. Ἐὐαγγελίδου, Συμπληρωματικαὶ σελίδες Θεοφίλου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 83-84.

45. Οὗτος δὲν παραδέχεται τὰ περὶ ἀναχωρήσεώς του λόγῳ τῶν πιέσεων τῶν κατεχόντων τὴν Αἴγυπτον Γάλλων, ἀλλ' ὅτι «παρέμεινε, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν Πατριαρχικῶν ἐγγράφων, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Γαλλικῆς κατοχῆς (1798-1801) μεταξύ τοῦ καταθλιβομένου ποιμνίου αὐτοῦ, ἄγρυπνος φρουρὸς τῶν δικαίων τῶν εὐαριθμῶν Ρωμαίων του καὶ ὡς πατὴρ ἀληθῆς μεριμνῶν ὑπὲρ τῶν τέκνων του», συμπληρῶνει δὲ ὅτι κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὁ Παρθένιος ἤλθεν εἰς ἐπαφὴν μὲ τοὺς κατακτητὰς Γάλλους, ἐχρησιμοποίησε δὲ καὶ τὸν Θεόφιλον διὰ τὴν ζήτησιν παρ' αὐτῶν τὴν σωτηρίαν τοῦ καταδικασθέντος Ἑλληνοποιλάρχου Πανᾶ, καὶ ἐν συνεχείᾳ τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὴν βαρυτάτην φορολογίαν, ἣν ἤθελον τὰ ἐπιβάλλου εἰς αὐτοὺς οἱ Γάλλοι. (Δ. Καλλιμάχου, Οἱ Ἑλληνες ἐν Αἰγύπτῳ, σελ. 13-20, Κάϊρον, 1912. Ὁ Μ. Μαλανδράκης, εἰς τὸ πόνημά του «Ἡ Πατριὰς», σελ. 54, γράφει ὅτι ἀνεχώρησε τὸ 1799, μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Γάλλων κατάληψιν τῆς Αἰγύπτου. Ἡ χρονολογία αὕτη ἕμως δὲν ἐλέγχεται ἀκριβῆς· αὐτὸ τοῦτο ἔγραψε προηγουμένως καὶ ὁ Σοφ. Κ. Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων, Περιοδ. Πανδώρα, τόμ. 14, σελ. 596, Ἀθῆναι, 1864, ὡς καὶ ἡ Ε. I. Butler, The Story of the Church of Egypt, τόμ. 2, σελ. 357, London, 1897.

Αἱ ταραχαί, συνεπείᾳ τῶν ὁποίων ἀπεμακρύνθη τῆς ἔδρας του ὁ Παρθένιος, ἦσαν αἱ μετακατοχικαὶ ἐσωτερικαὶ διαμάχαι, στραφεῖσαι ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων. Ἡ ἀναχώρησίς του, γενομένη, πολὺ βραδύτερον, τὸ 1804, ἀσφαλῶς δὲν εἶχε σχέσιν μὲ τοὺς Γάλλους, ἀπομακρυνθέντας ἤδη ἀπὸ ἐτῶν ἐξ Αἰγύπτου.

46. Ἐτάφι ἐκεῖ εἰς τὸ κέντρον τοῦ ναοῦ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου εἰς Τριάντα, ἐπὶ δὲ τῆς ἐπιταφίου πλακῶς ἦτο ἀναγεγραμμένον τὸ ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου συνταχθὲν ἐπιτύμβιον (Πρβλ. Τρ. Ἐὐαγγελίδου, ἐνθ' ἄνωτ., Ἐπετηρὶς Βυζαντινῶν Σπουδῶν, τόμ. Ε', σελ. 251, Ἀθῆναι, 1928. Μετὰ τὸν τελευταῖον Παγκόσμιον Πόλεμον τὸ ἐπιγράμμα εἶχε σχεδὸν ἐξαλειφθῆ, κατὰ τὴν ἀνακαινίσιν δὲ τοῦ ναοῦ ἀντικατεστάθη ἡ πάλᾳ δι' ἐτέρας, ὑπαρχούσης καὶ σήμερον, ἥτις εἰς τὸ μέσον φέρει τὸν Βυζαντινὸν δικέφαλον ἀετόν.

47. Οὗτος εὕρηται ἀντιγεγραμμένος εἰς τὸν ΦΚΔ' κώδικα τῆς Πατριαρχῆς Βιβλιοθήκης (λόγος ἱστ'). Πρβλ. Ἰω. Σακκελίωτος, Πατριαρχὴ Βιβλιοθήκη, σελ. 228.

μεταξὺ ἄλλων⁴⁸ τὰ ἐξῆς: «Ὁρθρήσατε μεθ' ἡμῶν, ἀδελφοί, τὴν ἀωρίαν τῆς ὀρφανίας, τὴν στέρνησιν τῆς πατρικῆς προστασίας· ἀπέπτῃ ἢ εὐπρόσιτος σεμνότης, ἢ ἀκαταφρόνητος ἡμερότης, ἢ ὑψηλὴ ταπεινοφροσύνη, ἢ σύμμικτος τῶν ἀγαθῶν ἁρμονία· ἀπέπτῃ ὁ τῆς πίστεως ζῆλος, ὁ τῆς ἐκκλησίας στῦλος, ὁ τῶν θυσιαστηρίων κόσμος· συμπενθείτω καὶ ἡ Ἱερωσύνη αὐτή, τὸν κοινὸν κόσμον ἀποβαλοῦσα· εὐκαιρον ὡς ἀληθῶς εἶναι νὰ εἰπῇ τινὰς τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο, ἵνα τί ὁ Θεὸς ἀπώσω εἰς τέλος καὶ διωργίσθῃ ὁ θυμὸς σου ἐπὶ πρόβατα νομῆς σου; ποίων ἀμαρτημάτων ἀποδίδομεν δίκας; ὑπὲρ τίνων μὲ τοιαύτας συμφορὰς μαστιζόμεθα; πλήρεις ἀγαθῶν ἤλθομεν πρὸς τοῦ λόγου σας, Ρόδιοι· γυμνοὶ καὶ πένητες τανῦν ὑποστρέφομεν· ὀρθὴν εἶχομεν ὑπὲρ κεφαλῆς τὴν λαμπάδα καταλάμπουσαν· ταύτην ἤδη ἀφίνομεν, εἰς καπνὸν καὶ κόνιν, διαλυθέντος τοῦ φέγγους· εἶχομεν τὸν θησαυρὸν τὸν μέγαν ἐν ὀστρακίνῳ σκεύει· ἀλλ' ὁ μὲν θησαυρὸς ἀφανῆς, τὸ δὲ ὀστράκινον σκεῦος ἄδειον καὶ κενὸν τοῦ πλοῦτου καταλιμπάνεται. Τί θέλομεν εἰπῆ πρὸς τοὺς ἀποστείλαντας; τί θέλομεν ἀποκριθῆ πρὸς τοὺς ἐκζήσοντας; ὦ πονηροῦ ναυαγίου! πῶς μέσα εἰς τὸν λιμένα τῆς ἐλπίδος ἡμῶν ἐναυαγήσαμεν; πῶς τὸ μυριοφόρον πλοῖον, καταβυθισθέν, γυμνοὺς ἡμᾶς, τοὺς ποτὲ πλουτοῦντας, κατέλιπε; ποῦ εἶναι τὸ λαμπρὸν ἐκεῖνο ἱστίον τὸ ἰθυνόμενον διὰ παντὸς μὲ τὸ ἅγιον πνεῦμα; ποῦ εἶναι τὸ ἀσφαλὲς τῶν ψυχῶν μας πηδάλιον, δι' οὗ τὰς αἰγυπτιακὰς τρικυμίας ἀπαθῶς παρεπλέομεν; ποῦ ἡ ἀμετάθετος τῆς γνώμης ἄγκυρα; ποῦ ὁ καλὸς κυβερνήτης; ποῦ ἡ γλυκεῖα τῶν ὀμμάτων γαλήνη; ποῦ τὸ φαιδρὸν τοῦ χεῖλους μειδιάμα; ποῦ ἡ εὐπροσῆγορος δεξιὰ, ὅπου μὲ τοῦ στόματος τὴν εὐλογίαν ὁμοῦ καὶ τοὺς δακτύλους συνεπέσειεν; ἄρα μικρὰ σᾶς φαίνονται ταῦτα καὶ μάτην λυπούμεθα καὶ παθαίνομεν; ὦ οἶα φωνὴ πάλιν ἐν Ραμᾶ ἀκουσθήσεται. . . »· καὶ περαιτέρω: «. . . Ἀλλ' ὦ ἀδελφοί, ἀποσπογγίσασθέ μοι τὰ δάκρυα, διότι αἰσθάνομαι πέρα τοῦ δέοντος ἐπὶ τῷ πάθει γυναικίζόμενος· δὲν ἐχωρίσθῃ ἀφ' ἡμῶν ὁ ποιμὴν ὁ καλός· μέσος ἡμῶν ἔστηκε κἂν ἡμεῖς μὴ βλέπωμεν· εἰς τὰ ἄδυτα εἰσῆλθεν ὁ Ἀρχιερεὺς, εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ καταπετάσματος, ὅπου πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσῆλθε Χριστός· κατέλιπε τὸ παραπέτασμα τῆς σαρκός, ἀπέθετο τοὺς δερματίνους χιτῶνας· δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν. . . . κατέλιπε τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας ἐπὶ τοῦ ὄρους προσφιλοσοφῶν τῷ Θεῷ· δικαίων γὰρ ψυχαὶ ἐν χειρὶ Θεοῦ».

Ὁλίγους μῆνας βραδύτερον⁴⁹ ὁ Θεόφιλος ἐξελέγη Πατριάρχης Ἀλεξαν-

48. Ὁλόκληρος ὁ λόγος ἐδημοσιεύθη παρὰ Μ. Μαλανδράκη, Δύο λόγοι τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Θεοφίλου τοῦ Β', Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος, τόμ. 32, σελ. 70, Ἀλεξάνδρεια, 1933.

49. Κ. Ἀμάντου, ἐνθ' ἄνωγ., σελ. 247. Ὁ Τρ. Εὐαγγελίδης (Ἐπετηρὶς Βυζαντινῶν Σπουδῶν, τόμ. Β', σελ. 251) σημειοῖ ὅτι ὁ Θρόνος ἐχέρευσεν ἐπὶ πεντάμηνον. Ὁ αὐτὸς εἰς τὴν μελέτην του «Συμπληρωματικὰ τοῦ Ἀλεξανδρείας Θεοφίλου (1806-1825)», σελ. 3, φέρει τοῦτον ὡς διευθύνοντα τοὺς οἰκίας τῆς Ἀλεξανδρινῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ 1806, ἐνῶ

δρείας. Τοῦτον εἶχεν ἀφήσει διάδοχόν του ὁ Παρθένιος, «ἡ δὲ Ἐκκλησία φυλάττουσα τὸ προνόμιον ἀπεδέξατο καὶ προεβίβασε»⁵⁰. Εἰς τὴν ἐκλογὴν του ἐβοήθησε μεγάλως ὁ Ἀλέξανδρος Σοῦτσος, τὸν ὁποῖον εἶχε γνωρίσει ἤδη εἰς Ρόδον.

Ἄμα τῇ ἐκλογῇ του διῆλθεν ἐκ Πάτμου, ἔνθα ἐν τῇ Μονῇ ἐχειροτόνησε (1806) νέον Μητροπολίτην Κυρήνης τὸν Παρθένιον, συμπαραστατούμενος ὑπὸ τῶν Μητροπολιτῶν Πενταπόλεως καὶ Ἀρκαδιουπόλεως, μεθ' ὃ παραλαβῶν ἐκεῖθεν ὡς γραμματέα του τὸν Ἰω. Καρπαθάκη, μετέπειτα ἀντιπρόσωπον τῆς Πάτμου εἰς τὴν Δ' Ἐθνοσυνέλευσιν, ἀνεχώρησε δι' Αἴγυπτον. Τὸ 1808 τὸν συναντῶμεν ἱερουργοῦντα εἰς τὴν Παναγιάν τοῦ Κάστρου εἰς Σύμη⁵¹. Εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Πανορμίτου ἐν Σύμη, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὑπάρχει καὶ ἐπιδεικνύεται τὸ κελλίον, εἰς τὸ ὁποῖον, μεταβαίνων ἐκεῖ, διέμενεν⁵².

Κατὰ τὰς συχνοτάτας ἐκ τῆς ἑδρας του μετακινήσεις, ἀνεπλήρου τοῦτον, ὡς τοποτηρητῆς, ὁ Ἀρχιμανδρίτης Νεκτάριος. Τὸ 1816 εὐρίσκεται εἰς Ἀλεξάνδρειαν⁵³.

Ἄμα τῇ ἀναλήψει τῶν καθηκόντων του, ἡσχολήθη, ἐκτὸς τῶν καθαρῶς ἐκκλησιαστικῶν καὶ μὲ γενικώτερα, ἀφορῶντα εἰς τὴν ζωὴν τῶν πνευματικῶν του τέκνων, καθήκοντα.

Οὕτως, ὡς ὁ ἴδιος σημειοῖ, κατέστησε τρεῖς παιδαγωγούς, ἓνα κατὰ τὴν Μπουτικιανίαν (Χαμζάουη), ἄλλον εἰς τὴν Τζουβανίαν καὶ ἕτερον κατὰ τὸ «Χάρτ-έρ-Ρούμ», ὅπου ἄλλοτε ὑπῆρχον διδάσκαλοι⁵⁴, ὑπεστήριξε δὲ γενικῶς τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα τῆς περιοχῆς του, συντελέσας κατὰ πολὺ εἰς τὴν ἴδρυσιν ἐκεῖ καὶ Νοσοκομείου.

Ἀκόμη ἐπρωτοστάτησεν εἰς τὴν ἴδρυσιν τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Ἀλεξανδρείας⁵⁵, τῆς πρώτης θεμελιώσεως αὐτῆς γενομένης ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του.

Δὲν παρέλειπε νὰ διαδηλοῖ τὰ πατριωτικὰ του αἰσθήματα, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὰ διασωθέντα διάφορα σημειώματά του⁵⁶.

ὁ Β. Μυστακίδης εἰς τὸ «Κουρουτζεσμὲν» σελ. 36, καὶ «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τόμ. Β', σελ. 279, ἀναφέρει ὅτι ἐξελέγη τὸν Νοέμβριον τοῦ 1805.

50. Κώδιξ Πατριαρχῆς Βιβλιοθήκης ΦΚΔ'. Πρβλ. Μ. Μαλαναδράκη, «Ἡ ἐν Ρόδῳ τελευτὴ τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Παρθενίου, Ροδιακὸν Ἡμερολόγιον, ἔτος Α', σελ. 165-170 (1912).

51. Κώδιξ ΦΚΓ' Πατριαρχῆς Βιβλιοθήκης, λόγος λη'. Πρβλ. Ἰω. Σακελίω-νος, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 227.

52. Γ. Σμυρνάκη, Χειρόγραφον. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 877α. Ὁ Σμυρνάκης, ὡς γνωστόν, διετέλεσε καὶ Ἡγούμενος τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου τῆς Σύμης.

53. Κώδιξ ΦΚΒ' Πατριαρχῆς Βιβλιοθήκης, λόγος μα'.—Πρβλ. καὶ Ἰω. Σακελίω-νος, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 226.

54. Χρ. Παπαδοπούλου, ἐνθ' ἄνωτ. Πρβλ. καὶ Ἐκκλ. Φάρος, τόμ. 29, σελ. 113, Ἀλεξάνδρεια, 1930.

55. Χρ. Παπαδοπούλου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 114-115.

56. Κ. Θ. Παγώνη, Ἀνέκδοτα σημειώματα Θεοφίλου Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, Ἐκκλ. Φάρος, τόμ. 7, σελ. 347, Ἀλεξάνδρεια, 1911.

«Οἱ λόγοι καὶ τὰ σημειώματά του, γράφει ὁ Ἄμαντος⁵⁷, ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς ἀναλύσεώς των δεικνύουν προιοῦσαν μόρφωσιν, διότι οὗτος ἐμελέτα καὶ μὲ τὸν καιρὸν ἐφθασεν εἰς ἀνώτερον βαθμὸν σοφίας, ἐνῶ τὰ πρῶτά του γραφόμενα ἦσαν ἀτελέστερα».

Διετῆρει, λόγῳ τῆς τουρκομαθείας του, ἀρίστας σχέσεις μὲ τοὺς ἐπαίοντας ἐκ τοῦ ποιμνίου του, ὅσον καὶ μὲ τὸν Ἡγεμόνα τῆς Αἰγύπτου Μεχμέτ-Ἀλῆν, ὅστις καὶ ὅταν ἀκόμη εὕρισκετο εἰς Πάτμον, τοῦ ἀπέστειλε διάφορα δῶρα (τρόφιμα, καπνόν, τουμπεκὶ κ.ἄ.).

Εἰς χεῖρας τῆς ἀδελφῆς μου Αἰκατερίνης Σ. Γερακιοῦ ὑπάρχει ἡ εἰκὼν τοῦ Μεχμέτ-Ἀλῆ, δῶρον τοῦ ἰδίου πρὸς τὸν Θεόφιλον.

Ὡς εἶναι φυσικόν, αἱ σχέσεις αὐταὶ βραδύτερον, μετὰ τὴν κατὰ τὸ διάστημα τοῦ Ἀγῶνος δρᾶσιν τοῦ Θεοφίλου, κατέστησαν τελείως διάφοροι.

5. Ὁ Θεόφιλος, ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία καὶ ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 21.

Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1819⁵⁸, ἀσθενήσας ἐξ ἀνθρακος, «τῇ προτροπῇ τῶν ἱατρῶν καὶ τῇ συναίνεσει τοῦ Ἡγεμόνος τῆς Αἰγύπτου», ὡς ὁ ἴδιος γράφει⁵⁹, «ἦλθεν εἰς Πάτμον πρὸς ἀλλαγὴν ἀέρος».

Ἐκεῖ ἐφθασε συστημένος, δι' ἐπιστολῆς πατριωτικωτάτης, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 3 Φεβρουαρίου 1820 τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδαβίας Μιχαὴλ Σούτσου⁶⁰, ὁ ἐκ Στεμνίτσας Ἀπόστολος τῆς Φιλικῆς Ἀντώνιος Πελοπίδας, ὅστις καὶ τὸν ἐμύησεν εἰς τὴν Φιλικὴν τὴν 1ην Μαΐου 1820⁶¹. Ἀντιθέτως, ὁ Ἰωάννης Φιλιμήμων⁶², φέρει αὐτὸν κατηχηθέντα κατὰ τὸ 1819 εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Ὁ Τάκης Κανδηλώρος⁶³ γράφει ἐν προκειμένῳ ὅτι «ἐπανελθόντες εἰς Αἴγυπτον τῷ 1819 ὁ Πελοπίδας καὶ ὁ Ὑπατρος κατήχησαν ἐν Πάτμῳ τὸν ἐφθασαίνοντα ἐκεῖ Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Θεόφιλον».

57. Κ. Ἀμάντου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 247.

58. Ὁ Γερ. Μαζαράκης, (ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 71-71), φέρει αὐτὸν ἀναχωρήσαντα ἐξ Αἰγύπτου, ἵνα μεταβῆ εἰς Πάτμον τὴν 6 Νοεμβρίου 1819.

59. Παν. Γ. Κρητικοῦ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 347. Πρβλ. ἐπιστολὴν του ὑπ' ἀριθ. 52 ἐν τῷ ἐν τῇ Μονῇ ἀποκειμένῳ, ἐκ δωρεᾶς μας, κώδικι ἐπιστολῶν του.

60. Χειρόγραφον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος ὑπ' ἀριθ. 8287.—Πρβλ. καὶ Χρυσ. Παπαδοπούλου, Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀλεξανδρείας ἐν ἀρχῇ τοῦ ἸΘ' αἰῶνος. Οἱ Πατριάρχαι Παρθένιος Β' καὶ Θεόφιλος Β', Ἐκκλησ. Φάρος, τόμ. 29', σελ. 114, Ἀλεξάνδρεια, 1930 καὶ Τρ. Εὐαγγελίδου, Συμπληρωματικὰ τοῦ Ἀλεξανδρείας Θεοφίλου (1806-1825), ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 4-5, Ἀλεξάνδρεια, 1931.

61. Βαλ. Μέξια, Οἱ Φιλικοί, σελ. 73, Ἀθήναι, 1937.

62. Ἰω. Φιλιμήμωνος, Δοκίμιον Ἱστορικὸν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τόμ. 1, σελ. 387, Ἀρ. καταλ. 11, Ἀθήναι, 1859.

63. Τάκης Κανδηλώρος, Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία 1814-1821, σελ. 336, Ἀθήναι, 1929.

Ὁ Ε. Γ. Π ρ ω τ ο ψ ά λ τ η ς⁶⁴ γράφει ὅτι «ὁ Ἴππατρος καὶ ὁ Πελοπίδας μετέβησαν εἰς Αἴγυπτον». Κατὰ τὸ ταξείδιον τοῦτο «ἐπέρασαν ἀπὸ τὴν Πάτμον, ὅπου κατήχησαν πολλοὺς πατριώτας, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ τὸν ἐν τῇ γενετείρᾳ του παρεπιδημοῦντα π ρ ώ η ν Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Θεόφιλον Παγκώσταν (1 Μαρτίου 1820)».

Σημειοῦμεν ὅτι, ὅταν ὁ Θεόφιλος ἐμυήθη, δὲν ἦτο πρῶην, ἀλλὰ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, παυθεὶς, ὡς γνωστόν, τὸ 1825.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν ἀκριβῆ χρόνον τῆς ἐπισήμου μυσσεῶς του, οὗτος πρέπει νὰ εἶναι μεταξύ τῆς ἡμερομηνίας τῆς συστατικῆς τοῦ Πελοπίδα ἐπιστολῆς ἐκ μέρους τοῦ Μιχ. Σούτσου πρὸς τὸν Θεόφιλον (3 Φεβρουαρίου 1820) καὶ ἐκείνης τοῦ ἰδίου πρὸς τὰ μέλη τῆς Ἀρχῆς⁶⁵ (5 Μαρτίου 1820), δι' ὃ καὶ ἡ τῆς 1ης Μαρτίου δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ἡ μᾶλλον πιθανή.

Ὁ Κ. Ἄ μ α ν τ ο ς⁶⁶ γράφει ὅτι «τὸν συνήνητησαν εἰς Πάτμον οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Ὑψηλάντου μετὰ τὸ συστατικὸν γράμμα τοῦ Μιχ. Σούτσου καὶ τὸν ἐνέγραψαν ὡς φ ι λ ι κ ὸ ν ἐπισημότερον, διότι βεβαίως εἶχε λάβει γνώσιν προηγουμένως καὶ συνεργασθῆ μετὰ τῶν Φιλικῶν».

Ὁ ἴδιος ὁ Θεόφιλος γράφει εἰς ἐπιστολὴν του ὅτι ἔφθασεν εἰς Πάτμον τὸν Ὀκτώβριον 1819, ἔνθα καὶ ἐδέχθη τοὺς Πελοπίδαν καὶ Ἴππατρον, εἰς οὓς καὶ ἔδωκε 2.000 γρόσια καὶ τοὺς ἐφωδίασε καλῶς πρὸς τοὺς εἰς Αἴγυπτον γνωστούς.

Ὅτε οὗτος ἀνήγγειλε τὴν ἐγγραφὴν του εἰς τοὺς διοικοῦντας τὰ τῆς Φ.Ε., ἔλαβε παρ' αὐτῶν συγκινητικωτάτην ἐπιστολὴν⁶⁷, εἰς ἣν γράφουν εἰς αὐτόν, μεταξύ ἄλλων, τὰ ἐξῆς: «Ἐλάβομεν ἄσμενοι τῆς θεσπεσίας σου Μακαριότητος ἐπιστολὴν ἀπὸ ε' μαρτίου αὐκ' ἔτος γεγραμμένην καὶ ἐχάρημεν, ὅσον οὐδέποτε, ἐπειδὴ ἔγνωμεν πραγματικῶς καὶ ἐπληροφορήθημεν ἀναμφιβόλως, ὅτι ζῶσιν ἔτι χάριν τῆς Ἑλλάδος Βασιλείου καὶ Χρυσόστομοι, διακρατοῦντες τοὺς πνευματικούς της οἴκας καὶ κυβερνῶντες εὐεπηβολώτατα εἰς ὄρμον σωτήριον. Ζῆθι οὖν, θεσπέσιε ἄνερ, τοιοῦτος ὢν καὶ φρονῶν, ὅσα ἡ θεία βουλή προώρισεν ἀπὸ χρόνων αἰωνίων δι' ἀποκαλύψεων καὶ προρρήσεων. Ταῦτα δεῖ πρῶτον γενέσθαι, καὶ οὐπω τὸ τέλος, ὅτε καὶ οἱ συνεργάται τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, οἱ ἀγαπῶντες τὸν πλησίον, οἱ μὴ ζητοῦντες μόνον τὰ ἑαυτῶν, κληρονομήσουσιν, ὡς υἱοὶ θεοῦ καὶ θεοί, τὰ ἐπηγγελμένα ἀγαθά, καθὼς καὶ ἐνταῦθα, παρὰ τῶν ὁμογενῶν εὐχάριστα αἰσθήματα καὶ τὰς εὐλογίας ἡμῶν».

Περαιτέρω τῷ ἀνακοινοῦν ὅτι ἴδρυσαν Ἐφορείας ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ συνεχίζουσι: «Ἐπὶ πάντων δὲ τῶν Ἐφόρων γενικώτατον καὶ καθολικώ-

64. Ἐ μ. Π ρ ω τ ο ψ ά λ τ η ς, Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρία, Ἀναμνηστικὸν τεῦχος ἐπὶ τῇ 150ετηρίδι (ἐκδ. τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν), σελ. 59, Ἀθήναι, 1964.

65. 5 Μαρτίου 1820. — Πρβλ. σελ. 71 τῆς παρούσης.

66. Κ. Ἄ μ α ν τ ο υ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 247.

67. Πρβλ. Ἰ ω. Φ ι λ ἡ μ ο ν ο ς, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 371-372.

τάτον ἐψηφίσαμεν κατ' ἐκλογὴν τὸν σεβαστὸν ἡμῖν ἄνδρα Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, ὡς ἐμπειρότατον καὶ ἀξιότατον, εἰς τοῦ ὁποίου τὰς ὁδηγίας προτρέπομεν ἀδελφικῶς καὶ τὴν σὴν ἀξιοπρεπῆ καὶ θεῖαν Μακαριότητα, καθὼς καὶ τὴν λοιπὴν ἀδελφότητα, νὰ παρέχῃ τὸ προσῆκον σέβας καὶ εὐπείθειαν, διευθυνόμενος ἐν δέοντι διὰ γραμμάτων πρὸς τὴν αὐτοῦ Ἐκλαμπρότητα. Τοῦτο δὲ τὸ περὶ τῆς Ἐφορείας τῆς Ἐκλαμπρότητός του ἔστω ἀπόρρητον τοῖς λοιποῖς, ὡς ἀσύμφορον. Ἡνίκα δὲ ἡ σάλπιγξ τῆς φωνῆς ἡμῶν ἐνηχήσῃ, τότε δηλοποιεῖς καὶ αὐτοῖς, ὑποδεικνύων τὸ παρὸν ἡμέτερον καὶ καταπείθων εἰς ὑπακοὴν τῶν ὁδηγιῶν, χρώμενος ταῖς πατρικαῖς εὐχαῖς καὶ εὐλογίαις πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ ἀγαθοῦ. Δὲν λανθάνει τὸ βαθὺ τῆς φρονήσεώς σου, φίλε Θεοῦ καὶ ὁδηγὲ ἀνθρώπων πανσέβαστε, ὅτι οὐδὲν κατορθοῦται ἄνευ χρηματικῆς ἰσχύος μετὰ Θεόν. Ὅθεν εἰς τοῦτο τὸ χρεωστικὸν στάδιον, ὡς ἠνεωγμένον ὑπὲρ δόξης τῆς πατρίδος, ὑπὲρ ἀναλάμφεως τῆς Ὁρθοδοξίας, ἀνάγκη πᾶσα νὰ συνδράμῃς, καθὼς οἱ ἀπανταχοῦ ὁμογενεῖς, καὶ νὰ δείξῃς παράδειγμα γενναιότητος τοῖς κατοικοῦσιν ἐν Πάτμῳ καὶ Αἰγύπτῳ ἀδελφοῖς, ἵνα βοηθήσωσιν ἅπαντες καὶ ὑπὲρ δύναμιν...).

Καὶ καταλήγων: «Ἐμβασον τὰ χρήματα πρὸς τοὺς ἐν Σμύρνῃ Ἐφόρους... καὶ ἔρρωσο μετ' εὐδαιμονίας, τὸ κλέος τῶν Πατριαρχῶν, ἡ δόξα τοῦ Γένους καὶ τῆς Ἑλλάδος τὸ στήριγμα».

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται ὅτι οὗτος πρέπει νὰ εἶχε διορισθῆ ἀρχηγὸς τῆς ἐν Πάτμῳ ἰδρυθείσης Ἐφορείας, ἀπὸ τῆς ἡμέρας δὲ τῆς μνήσεώς του, ἤρχισε τὴν δρᾶσίν του ὡς φιλικὸς καὶ κατέστη, βοηθούτων τοῦ σχήματος, τοῦ ἀξιωματος, τῆς φήμης καὶ τοῦ χαρακτήρός του, ἐνθουσιώδης καὶ διαπρῦσιος κῆρυξ τῆς Φ.Ε. Ἀλληλογραφεῖ πρὸς ἐπισήμους καὶ μὴ, πάντοτε ἀλληγορικῶς διὰ τὸ μέγα ἐν Πελοποννήσῳ μέλλον νὰ ἰδρυθῆ Σχολεῖον.

Εἰς τὸν ἐν Χώρα ναὸν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων τῆς Ἀδελφοσύνης, εὐρισκόμενον ὀλίγα βήματα ἀπὸ τῆς οἰκίας, εἰς ἣν διέμενε, ὠρkiζε κατὰ τὴν παράδοσιν τοὺς φιλικούς τῆς Πάτμου, ἐπὶ τῆς εἰκόνας τοῦ Νυμφίου, τῆς γνωστῆς σήμερον ἐν Πάτμῳ ὑπὸ τὸν τίτλον αὐτῶν Ἐλκόμενος».

Μετὰ τὴν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ νήσοις κήρυξιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ὁ Θεόφιλος, προεξάρχων, ἠυλόγησεν εἰς τὴν ἐν Πάτμῳ Πλατεῖαν Ἀγίας Θεοκτίστης τῆς Λεσβίας (Ἀγιαῖς Λεβιαῖς ἄλλοτε κοινῶς καὶ σήμερον Πατριάρχου Θεοφίλου τοῦ Β'), τὴν Τρίτην τῆς Διακαιησίμου, 12 Ἀπριλίου 1821, (αἰτανουόντων, ὡς γράφει ὁ Ἱ. Σακκελίω⁶⁸, τοῦ ἱεροῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ μετὰ τῶν θείων ἐκτυπωμάτων), ἀπαγγείλας καὶ κατάλληλον τῇ περιστάσει λόγον, τὴν σημαίαν τῆς Ἀνεξαρτησίας, παρόντος καὶ τοῦ ἐκ τῶν διακεκριμένων φιλικῶν Πατμίου Δημητρίου Θεμέλη, ὅστις καὶ ἀνεπέτασε ταύτην.

68. Ἱω. Σακκελίωνοσ, Μεχμέτου Β' τοῦ Πορθητοῦ Φιρμάνιον, Πανδώρα, τόμ. 16, σελ. 530, Ἀθῆναι, 1866.

Ὁ Ἐλκόμενος (Μουσεῖον Μονῆς).
Ἡ εἰκὼν ἐφ' ἧς ὁ Θεόφιλος ὤρχιζε τοὺς Φιλικούς (βλ. σελ. 73).

Τὸ τέμπλον τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων τῆς «Ἀδελφοσύνης», εἰς τὸν ὁποῖον ὠρμίζοντο οἱ Φιλικοί, ὀλίγα μέτρα ἀπὸ τῆς οἰκίας, εἰς ἣν διέμενεν ὁ Θεόφιλος.

Τὴν 1ην Μαΐου τοῦ αὐτοῦ ἔτους εἰς τὴν αὐτὴν Πλατεῖαν, ἐπὶ σκοπῶ ἔξυψώσεως τοῦ φρονήματος καὶ ἵνα προτρέψῃ τοὺς παρεστῶτας εἰς ἀγάπην, ἐπ' ἀγαθῶ τοῦ ἀναληφθέντος ἱεροῦ ὑπὲρ πατρίδος Ἀγῶνος, ἐξεφώνησε καὶ ἄλλον πλήρη γλαφυρότητος λόγον⁶⁹, εἰπὼν μεταξὺ ἄλλων τὰ ἐξῆς: «...Τίς νὰ μοῦ ἔδιδε σήμερον τοῦ Δημοσθένους τὴν εὐγλωττίαν καὶ τοῦ Ἡροδότου τὴν γλυκύτητα διὰ νὰ παραστήσω ἀρκούντως τῆς παρουσίας φαιδραῶς πανηγύρεως τὰς ἀφορμάς; καὶ ἀγκαλά ποῖος ῥήτωρ; ποῖος διδάσκαλος; ποῖος θεολόγος δύναται ν' ἀποδείξῃ τῆς σημερινῆς ἑορτῆς τὰ παράδοξα; τίς γάρ, φησί, λαλήσει τὰς δυναστείας Κυρίου; ἀκουστάς ποιήσει πάσας τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ; ἀληθῶς αὕτη ἡ ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ ὑψίστου, ἐκείνης τῆς παντοδυναμοῦ δεξιᾶς, ἥτις τὰ πάντα μετασκευάζει, ὡς θέλει καὶ βούλεται, ἀνάγει βασιλεῖς καὶ κατάγει, καθαίρει δυνάστας ἀπὸ θρόνων, καὶ ἀνυποῖ ταπεινούς, πεινῶντας ἐμπίπλησιν ἀγαθῶν, καὶ πλουτοῦντας ἐξαποστέλλει κενούς.

“Ὅθεν καὶ μετὰ τὸ στόμα τὸ λέγω, καὶ μετὰ τὴν καρδίαν τὸ ὁμολογῶ, ὅτι πολὺς ἀφορμάς ἔχετε σήμερον, χριστιανοί μου ὀρθόδοξοι, νὰ χαίρεσθε ἀπὸ ψυχῆς καὶ νὰ εὐφραίνεσθε· ἐπειδὴ ἤλθεν ἡ σωτηρία ἡμῶν, καὶ ἡ ἀρχαία τοῦ γένους ἔλευθερία».

«... Ἀλαλάξατε τῶ Κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ, ἄσατε καὶ ἀγαλλιᾶσθε καὶ ψάλλατε, ὑψώσατε τὴν φωνὴν ὑμῶν, ὑψώσατε καὶ μὴ φοβεῖσθε· οἱ οὐρανοὶ ἀγάλλεσθε, τὰ ὄρη εὐφραίνεσθε, οἱ βουνοὶ σκιρτήσατε, ἡ Σιών χορεύσατε, οἱ ἱερεῖς ὑμνήσατε, λαοὶ ἀπαντήσατε· ἰδοὺ γὰρ ἐπεφάνη ἡ ἀρχὴ τῆς σωτηρίας τοῦ γένους ἡμῶν, ἡ τῶν καταπονουμένων ἀπόλυσις, ἐπεφάνη ἡ τῶν αἰχμαλώτων ἀπολύτρωσις, ἐπεφάνη ἡ τῶν χειμαζομένων γαλήνη, ἐπεφάνη ἡ τῶν νοσοῦντων ἴασις· διὸ συνέλθετε ἅπαντες, πᾶσα τάξις καὶ πᾶσα ἡλικία, ἱερεῖς τε καὶ ἀρχιερεῖς, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, πρεσβύτεροι μετὰ νεωτέρων, ἀλλὰ καὶ ὑμεῖς οἱ ἐν ἐρήμοις καὶ σπηλαίοις διατρίβοντες, ἤκετε εἰς τὴν κοινὴν χαρὰν τοῦ γένους ἡμῶν· σαλπίσατε οὖν σάλπιγγι ἐν Σιών, οἱ τῶν ἀγίων θυσιαστηρίων ὑπηρεταὶ καὶ λειτουργοί· ἑορτῆς καιρός.....».

Περαιτέρω δὲ λέγει: «Διὰ τοῦτο ὅλοι οἱ ἐδῶ εὐρισκόμενοι ὁμογενεῖς μας καὶ τούτων ἀπόγονοι ἔχετε χρέος ἀπαραίτητον εἰς τὸ νὰ ἀποδείξητε τὴν ἐκπηδῶσαν ὑμῶν εὐφροσύνην, μετὰ τὴν συνδεσμικὴν ἔνωσιν τῶν καρδιῶν σας, συντρέχοντες, βοηθοῦντες μετὰ τὰ καράβια, μετὰ τὰς χεῖρας, μετὰ τὰς καρδίας, καὶ μετὰ αὐτὴν τὴν ζωὴν σας, ἂν ἡ χρεῖα τὸ καλέσῃ, διὰ τὴν κοινὴν ἔλευθερίαν τοῦ γένους μας· καὶ ἐν συντόμῳ εἶναι ἀναγκαιότατον εἰς ἡμᾶς, ἂν θέλωμεν νὰ ζῶμεν αἰωνίως ἐλεύθεροι, ἂν θέλωμεν νὰ λάμψουν αἱ λαμπρόταται ἀκτῖνες τῆς ἀληθείας τῶν νόμων, τῆς φιλανθρωπίας καὶ τῆς δικαιοσύνης κρίσεως, εἶναι, λέγω, ἀναγκαιό-

69. Ὁ λόγος ὀλόκληρος ἐδημοσιεύθη ὑφ' ἡμῶν ἐν Δωδεκανησιακῇ Ἐπιθεωρήσει, τόμ. 1, σελ. 344-46.— Πρβλ. καὶ Μ. Μ α λ α ν δ ρ α κ η, Ἐκκλ. Φάρος, τόμ. 32, σελ. 75, Ἀλεξάνδρεια, 1933.

τατον ἢ εὐταξία καὶ καλὴ ἁρμονία, ἢ μετ' ἀλλήλων ὁμόνοια, ἀγάπη καὶ σύμπνοια· μετὴν εἰρήνην, μετὴν ἀγάπην κάθε ἐπιχείρημα κατορθώνεται, τὰ μικρὰ γίνονται μεγάλα καὶ τὰ μεγάλα στερεώνονται, αὐξάνει ἢ εὐτυχία τῶν ὁσπητίων, τῶν πόλεων καὶ τῶν βασιλειῶν· διὰ τοῦτο λέγει καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος «ἄριστον ἢ ὁμόνοια καὶ τὸ συμφωνεῖν ἀλλήλοις»· ἐξ ἐναντίας δὲ τί φαρμάκι πικρότατον, τί ἐπίγειος κόλασις, ἢ διχόνοια καὶ ἀσυμφωνία; αὕτη εἶναι ὄργη θεϊκὴ, ὄργη χειρότερη ἀπὸ ἀστραπῆν καὶ σεισμόν· «ὅπου γὰρ ζῆλος καὶ ἐρίθεια, ἐκεῖ ἀκαταστασία καὶ φαῦλον ἔργον» λέγει ὁ ἀπόστολος Ἰάκωβος, ἐκεῖ πτωχεία, ἐκεῖ ζημία, ἐκεῖ δυστυχία, ἐκεῖ τελεία καταστροφή· ἐπειδὴ καὶ ἡ ἀσυμφωνία ἐξολοθρεύει ὄχι μόνον ὁσπητία μερικά, ἀλλὰ πόλεις μεγάλας καὶ κραταῖα βασιλεια· εἶναι ἀπόφασις Ἰησοῦ Χριστοῦ, «πᾶσα βασιλεία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτὴν ἐρημοῦται, καὶ πᾶσα πόλις καὶ οἰκία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτὴν οὐ σταθήσεται». καὶ μὴν ὑπάγετε μακράν, ρίψατε τὸν ὀφθαλμὸν σας εἰς τὸ βασίλειον τὸ ἰδικόν μας, καὶ εἰπέτε μου, ποῖος τὸ ἔρριψε; ποῖος τὸ ἐσκλάβωσε; τάχα τὰ ἄρματα τῶν Περσῶν; αἱ δυνάμεις τῶν Βουλγάρων; τὰ ἔγκαιρα στρατεύματα τῶν ἐθνῶν; ὄχι, ὄχι, ἀλλ' ἡ ἀσυμφωνία, ἡ ἀλληλουχία ὅπου εἶχε τὸ κατέβαλε καὶ τὸ κατεδούλωσεν, οἱ ἱερωμένοι ἀπὸ τὸ ἐν μέρος μετὰς αἱρέσεις των, οἱ θεοκατάρτοι ἔσχιζον εἰς χίλια σκάνδαλα τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, οἱ ἄρχοντες ἀπὸ τὸ ἄλλο μετὰς διχονοίας καὶ ὑπερηφανείας ἐχώριζον τὰ στρατεύματα· οἱ βασιλεῖς πάλιν μετὴν ἀσυμφωνίαν των ἐδίωκεν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, ὁ πατὴρ ἐτύφλωνε τὸν υἱὸν καὶ ὁ ἀδελφὸς ἐμόλυνε τὰς χεῖρας εἰς τοῦ ἀδελφοῦ τὰ αἵματα· καὶ τέτοιας λογῆς ἔπεσεν ἡ βασιλεία μας· διατὶ ἐσηκώθη ἡ ἀγάπη, ἡ εἰρήνη, ἡ ὁμόνοια, ὅπου εἶναι ὁ στῦλος τῶν βασιλειῶν καὶ τὸ κραταίωμα· ὦ ἀγάπη! ὦ εἰρήνη! ὦ ὁμόνοια!».

«... Ἀσπασάμενοι λοιπὸν ὁ εἷς τὸν ἄλλον μετὰ δάκρυα τῆς εἰρήνης, τῆς ὁμονοίας καὶ τῆς ἀγάπης καὶ ἐπικαλεσάμενοι τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν, μὴ χάσετε τὸν ἀρμόδιον τοῦτον καιρὸν, ἀλλ' ὅλοι ὁμοῦ ἠνωμένοι οἱ νέοι μετὰ τὰ σπλα, οἱ γέροντες μετὰ τὰς εὐχὰς καὶ παραινέσεις, οἱ ἱερεῖς μετὰ τὰς εὐλογίας καὶ τὰς πρὸς Θεὸν δεήσεις, πολεμήσατε γενναίως καὶ ἀξίως τοῦ ἐλληνικοῦ ὀνόματος περὶ πίστεως, περὶ πατρίδος, περὶ γυναικῶν καὶ τέκνων τὸν τρισβάρβαρον καὶ ἄσπλαγχνον τύραννον τῆς Ἑλλάδος, ὅστις ὡς ἄλλος βρεφοκτόνος Ἡρώδης ἐμελέτησε τὸν θάνατον παντὸς τοῦ γένους ἡμῶν. Ἐνδυσθῆτε λοιπὸν τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος καὶ πολεμήσατε μετ' ἐκείνην τὴν ἐλληνικὴν εὐψυχίαν ὑπὲρ τῆς Ἱερᾶς ἡμῶν θρησκείας καὶ τῆς πατρίδος· μεθ' ἡμῶν γὰρ ὁ Θεὸς γινώτε ἔθνη καὶ ἠττάσθε, ὅτι μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός».

Καὶ συνεχίζει: «... Ἄλλ' ὦ πάντιμε Σταυρὲ τοῦ Κυρίου μας, Σταυρὲ, τὸ τροπαιοφόρον ὄπλον τοῦ Δεσπότη μας, τὸ καύχημα τῶν χριστιανῶν, ἡ κλίνη τοῦ νοητοῦ Σολομῶντος Χριστοῦ· σὺ ὡς παντοδύναμος διαφύλαττε πάντας ἡμᾶς μετὴν κραταίαν σου βοήθειαν ἀπὸ παντὸς ἐχθροῦ καὶ ἀνιανοῦ συναντήματος· ὦ γλυκύτατε Ἰησοῦ, μνήσθητι καὶ ἡμῶν τῶν ἀναξίων δούλων σου, λύτρωσαι

ἡμᾶς ἐκ τῶν κατεχόντων δεινῶν, ἵνα μὴ καταγελῶσιν ἡμῶν οἱ ἐχθροί. Ἐπάκουσον ἡμῶν δεομένων σου, καὶ δὸς τῷ φιλοχρίστῳ ἡμῶν στρατῷ ἐρρωμένην καὶ ἀκαταμάχητον δύναμιν· ἐπὶ πλέον αὐτοῖς συνέργησον καὶ κατευόδωσον αὐτοὺς ἐν πᾶσι, καὶ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν ὑπόταξον πάντα ἐχθρὸν καὶ πολέμιον· σύναψον αὐτοὺς εἰς μίαν ὁμόνοιαν καὶ εἰρήνην, καὶ πάσης ἐπιβουλῆς ὀρατῶν καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν ἀνωτέρους διατήρησον, ἄγγελον αὐτοῖς ἐξ ἁγίου σου κατοικητηρίου κατὰπεμψον φύλακα, σαφῶς προπολεμοῦντα τῶν ἡμετέρων ἀρχηγῶν, καὶ πᾶσαν κατ' αὐτῶν ἐπεχειρομένην ταραχὴν καὶ ἐπιβουλὴν, τῇ ἀμάχῳ σου δεξιᾷ διασκέδασον. Ἀνάστηθι, Κύριε ὁ Θεός μου, καὶ διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροί σου, καὶ φυγέτωσαν ἀπὸ προσώπου σου οἱ μισοῦντές σε· ὡς τήκεται κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυρός, οὕτως ἀπωλοῦνται ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ· ἡμεῖς δὲ ἀποκρυβησόμεθα ἐν ἀποκρύφῳ τοῦ προσώπου σου.....».

Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1821, κατόπιν διαφωνίας μεταξὺ τῶν πλοιαρχῶν τοῦ ἐν Γιαλί τῆς Νισύρου Ἑλληνικοῦ στόλου, ὡς πρὸς τὸ ἐὰν ἔπρεπε νὰ ἀντιμετωπίσουν τὸν ἀύξηθέντα Τουρκικὸν στόλον, περιπλέοντα τὴν Κῶ, πρὸς προστάσιαν τῆς Σάμου καὶ τῶν λοιπῶν νήσων ἢ νὰ ἀποπλεύσουν εἰς τὰ ἴδια, τὰ πλοῖα τῶν Ψαρῶν, ἀποχωρισθέντα, ἔπλευσαν εἰς τὴν νῆσον Λειψῶ, ἐνῶ τὰ ὑπόλοιπα ἦσαν ἔτοιμα πρὸς ἀναχώρησιν· τότε σπεύδει ὁ Θεόφιλος εἰς Λειψῶ, μὲ λόγους καὶ δάκρυα, πείθει τοὺς Ψαριανοὺς καὶ μετ' αὐτοῦ ἐπανέρχονται εἰς Γιαλί, ὅπου, ἀφοῦ τοὺς ἠύλόγησε, τοὺς προέτρεψε νὰ χωρήσουν «ὀμοψύχως καὶ εὐψύχως κατὰ τῶν ἐχθρῶν»⁷⁰.

Ἐπὶ τῆς ἐνεργείας του αὐτῆς ὁ Φιλήμων⁷¹ γράφει τὰ ἐξῆς: «Ὁ σεβάσμιος οὗτος, διὰ τὴν ὑψηλὴν θέσιν καὶ διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ διὰ τὸ βαθύτατον γῆρας, ἐκκλησιαστικὸς πατήρ, ἐθεωρήθη θεόπεμπτος ἐν τοιαύτῃ ὥρᾳ· ὡς τοιοῦτου δὲ τὴν χεῖρα κατησπάσθησαν μεθ' ἀπάσης τῆς εὐλαβείας καὶ τὴν εὐλογίαν ἐπεκαλέσθησαν ὅλοι οἱ ναῦται καὶ ὅλοι οἱ πλοιαρχοί. Διέμεινε δ' ἐν τῷ στόλῳ ἡμέρας τινὰς ἀγιάζων, νουθετῶν καὶ ἐνθαρρύνων τοὺς πάντας».

Ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ τῆς Μονῆς Πάτμου, ἐπιδεικνύεται μέγα ἀργυροῦν ἄγιον ποτήριον, τὸ ὁποῖον παραλαβὼν οὗτος, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἐχρησιμοποίησε κατὰ τὴν γενομένην ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος λειτουργίαν, κοινωθήσας ἐξ αὐτοῦ τὰ πληρώματα τοῦ στόλου.

Ὁ ἴδιος, κατὰ διασωθεῖσαν παράδοσιν, μὲ ὑποτρέμουσαν χεῖρα ἔρριψε τὴν πρώτην βολὴν κατὰ τῆς ναυαρχίδος, ἧς ἀπέκοψεν ἡ ὄβρις τὸν φέροντα τὸ σῆμα τοῦ Τούρκου ναυάρχου ἰστόν, τοῦθ' ὅπερ ἐθεωρήθη εὐδαίμων γεγονός, ἐμψυχῶσαν ἔτι περισσότερον τοὺς μαχομένους. Ἡ νίκη τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου συνετέλεσεν, ὥστε νὰ ἀποσοβηθῇ ἡ καταστροφὴ τῆς Σάμου καὶ τῶν νήσων, ἀναγκασθέντος τοῦ Τουρκικοῦ στόλου νὰ ἀποσυρθῇ.

70. Ἐνθ' ἀνωτ., ἐπιστολὴ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 52 τῆς 9 Ἰανουαρίου 1830.

71. Ἰω. Φιλήμωνος, ἐνθ' ἀνωτ., τόμ. Δ', σελ. 175, Ἀθήναι, 1861.

Τὴν 13ην Ἰανουαρίου 1822 εὐρίσκεται εἰς Ὑδραν, ὅπου διὰ τῶν συμβουλῶν του εἰρηνεῦει τοὺς Ὑδραίους, προτρέψας αὐτοὺς νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τῶν ἄλλων πλοίων τοῦ στόλου, ἵνα ἀντιμετωπίσουν τὸν μέλλοντα νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Πελοποννήσου Τουρκικὸν στόλον. Παραλλήλως, διὰ λόγου πλήρους φιλοπατρίας, συνέστησε τὴν οικονομικὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ἀγῶνος.

Ταυτοχρόνως συνεννοεῖται μετὰ τῶν πατέρων τοῦ Ἀγίου Ὁρους διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἐν αὐτῷ κειμηλίων.

Εἰς Μηναιὸν τοῦ μηνὸς Μαΐου⁷² ὑπάρχει ἰδιόχειρος, ἐνυπόγραφος περιγραφή, ἀντιγεγραμμένη καὶ εἰς τὸ Βρεβεῖον, μετὰ ἡμερομηνίαν 14ην Μαΐου 1822, ἔχουσα οὕτω:

«Μυστήρια Βασιλέως κρύπτειν καλόν· τὰ δὲ Θεοῦ ἐπικίνδυνα. Διὰ τοῦτο καὶ γλώττη καὶ χεiri ὁμολογοῦμεν τοῖς μεθ’ ἡμᾶς, καὶ φανεροῦμεν, ὅτι μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ Ὁρθρου τῆς Κυριακῆς, λιτανείας γενομένης κοινῆς παρά τε τῶν ἱερέων καὶ λαϊκῶν τῆς νήσου ταύτης Πάτμου καὶ τῶν ἱερῶν ἐκτυπωμάτων τοῦ τε Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ τοῦ Ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Χριστοδοῦλου τοῦ θαυματουργοῦ ἀνὰ χεῖρας ἐχομένων καὶ κύκλω λιτανευομένων, ὑπὲρ τοῦ ἕλεων γενέσθαι τὸν ἀγαθὸν καὶ φιλόανθρωπον Θεὸν ἐπὶ ταῖς κατεχούσαις ἡμᾶς δειναῖς περιστάσεσιν. Ὡ τοῦ θαύματος! Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς ἱερᾶς λιτανείας εὐρέθησαν τὰ θεῖα ταῦτα ἐκτυπώματα ἰδρῶτι περιρρέμενα· ἡ μὲν σεβασμία εἰκῶν τοῦ Ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Χριστοδοῦλου, ἑώρατο ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ ὀφθαλμοῦ αὐτοῦ ἰδρῶς θρομβοειδῆς ἐξερχόμενος, ἐκ δὲ τῆς σεβασμίας εἰκόνας τοῦ Θεολόγου, ἐκ τῆς φαλάκρας τοῦ τιμίου προσώπου αὐτοῦ, τῶν ὁποίων καὶ ἀπεμαξάμεθα βάμβακι, ἰδίαις χερσὶν ἡμῶν. Ὁθεν καὶ εἰς ἔνδειξιν καὶ βεβαίωσιν τοῖς μετέπειτα κατεστρώθη ἐν τῷ ἰδίῳ μηνὶ τοῦ Μαΐου. Εἰ δέ τις καὶ ἐξήγησιν τοῦ ἰδρῶτος ζητήσῃ, γινωσκέτω, ὅτι οὐδὲν ἕτερον σημαίνει, εἰ μὴ ὅτι εὖρον οἱ Ἅγιοι ἀντίστασιν εἰς τὴν πρὸς Κύριον ὑπὲρ ἡμῶν πρεσβείαν των. Ἐλπίζομεν ὅμως εἰσακουσθῆναι, ὡς ὁ μὲν ἐπιστήθιος ὢν φίλος καὶ ἡγαπημένος, ὁ δὲ θεράπων πιστὸς καὶ πληρωτὴς τῶν θείων αὐτοῦ ἐντολῶν, ὢν ταῖς πρεσβείαις, Κύριε, περισῶζε ἡμᾶς ἐκ παντοίων κινδύνων καὶ περιστάσεων.

† ‘Ο Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος».

Τὸ 1825 ἐχειροτόνησεν ἐν Πάτμῳ, συμπαραστατούμενος ὑπὸ τῶν Μητροπολιτῶν Λέρνης καὶ Μυρέων, τὸν Παρθένιον Ἐπίσκοπον Κυρήνης⁷³, ἐν συνεχείᾳ δὲ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος μετέβη εἰς Ναύπλιον, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Παρθενίου,

72. Τοῦτο ἀπόκειται ἐν τῷ Σκευοφυλακίῳ τῆς Μονῆς. (βλ. σελ. 391-92).

73. Γ. Α. Μ α υ ρ ο κ ο ρ δ ᾶ τ ο ς, Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, σελ. 95 καὶ Χ ρ. Π α π α δ ο π ο ὑ λ ο υ, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τόμ. Α΄, σελ. 28, Ἀθῆναι, 1920.

ὅπου ἐχειροτόνησαν ἀμφότεροι, λόγω τοῦ ἀνωμάλου τῶν περιστάσεων, παρ' ἐνορίαν⁷⁴, ἱερεῖς καὶ ἱεροδιακόνους.

Ἐξ ἐπιστολῆς⁷⁵ τοῦ Θεοφίλου πρὸς τὸν ἑπαρχον Πάτμου Δημήτριον Ἀρβανιτόπουλον τῆς 8ης Ἀπριλίου 1825, καταφαίνεται «ὅτι διετέλει ἀνήσυχος περὶ τῆς κατευδώσεως αὐτοῦ ἕνεκα τῶν συνεχῶς ἐπιπολαζόντων ἐναντίων ἐθνικῶν ἀνέμων καὶ τὸν πληροφορεῖ ὅτι κατηύφρανον αὐτὸν πάντα τὰ ἀγαθὰ ἐξαγγέλματα, καθ' ἃ, τῇ βοηθείᾳ τοῦ Θεοῦ, οἱ Ἕλληνες δὲν θέλουσι λείψει πώποτε, ὅπως ἰστώσι τρόπαια κατὰ τε γῆν καὶ θάλασσαν καθ' ὅλας τὰς μετὰ τῶν ἐχθρῶν μάχας, ὅτι ἐξέπλευσεν ὁ Ἑλληνικὸς στόλος μετὰ 35 πολεμικῶν καὶ 7 πυρπολικῶν ὑπὸ τὸν ὑποναύαρχον Γεώργιον Σαχτούρη, πρὸς φρούρησιν τῆς Σάμου καὶ ὅτι οὗτος περιέπλει τὴν νῆσον τῶν Ψαρῶν, караδοκῶν τὸν ἐχθρὸν καὶ ὅτι μέρος τοῦ δανείου ἐκ 5.000 ταλλήρων ἐφθασεν εἰς Ναύπλιον». Ὡσαύτως, παρεῖχεν εἰς αὐτὸν πληροφορίας ὅτι ὁ ἐχθρικός στόλος ἐπρόκειτο περὶ τὰ μέσα τοῦ τρέχοντος Ἀπριλίου νὰ ἐκπλεύσῃ τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ τὸν Τοπάλ Πασσᾶν, οὗτινος ἡ μικρὰ μοῖρα ἀφίκετο καὶ μέχρι Μυτιλήνης μετὰ ἐνενήκοντα πλοίων, ἵνα ἐπιτεθῇ ἐναντίον τῆς Σάμου, τῆς Σύρου ἢ καὶ τῆς Ὑδρας.

Κατὰ τὸν Μάιον τοῦ 1825, γράφων εἰς τὸν Πατριαρχικὸν ἐν Αἰγύπτῳ ἐκπρόσωπόν του, παραπονεῖται ἀφ' ἑνὸς διὰ τὰς συντυχούσας αὐτῷ σωματικὰς ἀσθενείας, ἀφ' ἑτέρου διὰ τὰς δυσχερεῖς περιστάσεις αὐτοῦ· δικαιολογεῖ δὲ τὴν εἰς Πάτμον διαμονήν του καὶ λέγει «ὅτι πρὸ πολλοῦ διανοήθη νὰ κατέλθῃ εἰς τὸν Θρόνον του, ὅχι τόσον πεπεισμένος εἰς τὸ πρὸς αὐτὸν ἔλεος τοῦ ὑψηλοτάτου Αὐθέντου τῆς Αἰγύπτου, ὅσον διότι ἐλέγχεται τὴν συνειδησιν, ὡς καταλείψας τὸ ἐμπεπιστευμένον αὐτῷ ποιμνιον».

Τὴν 12ην Ὀκτωβρίου 1825 ἀλληλογραφεῖ πρὸς τὸν ἐν Μεσολογίῳ Δημήτριον Θέμελιν καὶ ἐκφράζει τὴν λύπην του διὰ τοὺς κινδύνους, οὓς ὑπέστησαν οἱ ὑπερασπισταὶ του καὶ εὐχαριστεῖ τὸν Θεόν, ὅστις τοὺς ἠλευθέρωσε τοῦ ἐπικρεμαμένου κινδύνου, προτρέπει δὲ τοὺς πάντας εἰς τὸν ἀγῶνα, δι' ὃν καὶ ἔξουσι τὴν παρὰ Θεοῦ ἀνταμοιβήν των.

Ἐκ τοῦ Ναυπλίου ἀλληλογραφεῖ καὶ πρὸς τὸν Ἐμμ. Ξένον, ὅστις ἀποστέλλει, ὅπου δεῖ, τὰ διάφορα ἔγγραφα, ἅτινα διαβιβάζει εἰς αὐτὸν ὁ Θεόφιλος.

Παρὰ τὴν ἀγάπην πρὸς αὐτὸν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Αἰγύπτου, λόγω τῆς τουρκομαθείας του, καὶ διότι ὁ Θεόφιλος ἀφ' ἑνός, καίτοι πολλάκις κληθεὶς ὑπ' αὐτοῦ νὰ ἐπανέλθῃ, μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι θὰ τὸν συγχωρήσῃ, οὗτος δὲν ἐπανήρχετο καὶ ἀφ' ἑτέρου λόγω τῆς ἐνεργοῦ του ἀναμίξεως εἰς τὸν Ἀγῶνα, ἀντικαθίσταται,

74. Διότι ἀνήκον εἰς τὸν Ἀλεξανδρινόν, ἐνῶ ἡ Ἑλλάς ὑπήγετο εἰς τὸν Οἰκουμηνικὸν Θρόνον. — Πρβλ. ἐνθ' ἄνωτ.

75. Γ. Σ μ υ ρ ν α κ η, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 876. Ἐσθηρίχθη ἐπὶ τῆς ἐπιστολογραφίας του ἀπὸ 1825-26.

Ὁ Ρήγας ψάλλον τὸν Θούριον.

παυθεὶς τὴν 14ην Ὀκτωβρίου 1825⁷⁶, ἀποφάσει τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, κατόπιν ἀπαιτήσεως τοῦ Αἰγυπτίου ἡγεμόνος, διὰ τοῦ Νικαίας Ἱεροθέου, ἀνευ ὑποδείξεως τοῦ ἰδίου, ὡς ἦτο συνήθεια, δι' ὃ ὁ Θεόφιλος ἀποκαλεῖ αὐτὸν ἐπιβατικῶς μετατεθέντα, τετράγαμον καὶ μοιχόν⁷⁷. Ἀγωνίζεται δι' ἐγγράφων του διὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἐπάνοδον καὶ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἐπιβάντος⁷⁸.

Τὴν 12ην Μαΐου 1826 εἰς τὴν Πλατεῖαν τῆς Ἀγίας Λεσβίας ἐξεφώνησε καὶ ἕτερον λόγον, ἐπὶ τῷ μνημοσύνῳ τοῦ κατὰ τὴν 2αν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου θανόντος Δημητρίου Θέμελη καὶ τῶν Μεσολογγιτῶν⁷⁹, πλήρη πατριωτισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ὀδύνης, πλέκων τὸ ἐγκώμιον τοῦ ἡρωϊσμοῦ, ὡς καὶ τὸ μέγεθος τῆς θυσίας τοῦ Θέμελη καὶ τῶν ἐκεῖ πεσόντων.

Τὴν 10ην Σεπτεμβρίου 1826 ἀποστέλλει διὰ τοῦ Ἐπισκόπου Κυρήνης Παρθενίου πρὸς τοὺς ἐν Τεργέστη, Βιέννη καὶ Λιβόρνῳ ὁμογενεῖς, πρὸς τὸν Μητροπολίτην Μολδαυίας καὶ τὸν ἡγεμόνα Μολδαυίας Ἰωάννην ἐπιστολάς, ἐν αἷς, ἀφοῦ ἀφηγεῖται εἰς αὐτοὺς ὅτι ἠναγκάσθη νὰ ἔλθῃ εἰς Πάτμον ἕνεκα νόσου, λόγῳ τοῦ εὐκράτου αὐτῆς κλίματος, καὶ ἐνῶ ἤτοιμάζετο νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν ἔδραν του, ἤμποδίσθη, λόγῳ τῆς ἐπισυμβάσης ἐπαναστάσεως ὑπὲρ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας.

Ἀντάξιός τῶν μεγάλων διὰ τὸ Ἔθνος στιγμῶν τοῦ ἀγῶνος ὁ Θεόφιλος, καίτοι ἀσθενής, δὲν ἐφησυχάζει, συνεχῶς ἀγωνίζεται, γράφει, νοθετεῖ, παραγγέλλει καὶ ἐλέγχει.

Ἀγωνίζεται ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, βλέπει δὲ τέλος ἐν μικρὸν τμῆμα τῆς Ἑλλάδος ἐλεύθερον. Εἰς τὰς ὑφ' ἡμῶν δημοσιευθεῖσας ἐπιστολάς του, βλέπει κανεὶς τὴν λύπην του διὰ τὰς δυστυχίας καὶ τὴν χαρὰν του διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἀγῶνος· πανηγυρίζει διὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ Καποδίστρια, πρὸς ὃν, ἐπὶ τῇ ἀφίξει του, καὶ ἀπευθύνει ἐπιστολὴν⁸⁰, μετέχει δὲ τοῦ πανηγυρικοῦ ἑορτασμοῦ ἐπὶ τῇ ἀφίξει του⁸¹, προστάς λιταναίας, γενομένης ἐν Πάτμῳ ἐπὶ τούτῳ.

Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1828 μεταβαίνει εἰς Αἴγινα, ὅπου γίνεται δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου, ὃν παρακαλεῖ, ὅπως τὸν ὑποστηρίξῃ, ἵνα ἐπανέλθῃ εἰς τὸν Θρόνον του, χωρὶς νὰ ἐπιτύχῃ τι καὶ ἐπιστρέφει εἰς Πάτμον, ὅπου οἰκονομικῶς πλέον ἐξηντλημένος ζητεῖ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1829 ἀπὸ τὸν Ἐκτακτον

76. Καλλινίκου Δελκάνη, Πατριαρχικά ἔγγραφα, σελ. 71, 1904.

77. Λόγῳ τοῦ ὅτι τὸν ἀντικατέστησε ἤδη ὄντα ἐν ζωῇ.

78. Ἐπιστολὴ ὑπ' ἀριθ. 8 τοῦ ὑφ' ἡμῶν δημοσιευθέντος κώδικος κ. β.

79. Τοῦτον βλ. Εὐάγ. Σαβράμη, ἐνθ' ἄνωτ., Ἐκκλησ. Φάρος, τόμ. 32, σελ. 52-78, Ἀλεξάνδρεια, 1933.

80. Ἐνθ' ἄνωτ., ἐπιστολὴ ὑπ' ἀριθ. 25 τῆς 13 Φεβρουαρίου 1828.

81. Περιγραφὴν ταύτης βλέπε εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 27 ἐπιστολὴν τοῦ προαναφερθέντος κώδικος, ἀπευθυνομένην πρὸς τὸν διαμένοντα ἐν Ναυπλίῳ πληρεξούσιον τῆς Πάτμου ἐν τῇ Ἐθνικῇ Συνελεύσει Δημ. Ἀλεξάνδρου.

Ἐπίτροπον Σάμου Ἰωάννην Κωλέττην οικονομικὴν ἐπικουρίαν, ὑπομιμνήσκων τὰς θυσίας του⁸².

Διὰ δὲ τὰ ἀποδεικτικὰ τοῦ ἀξιώματός του, τὰ ὁποῖα ζητεῖ πρὸς τοῦτο ὁ Καποδίστριας, ὁ Θεόφιλος εἰς τὴν ὡς ἄνω πρὸς τὸν Κωλέττην ἐπιστολὴν του⁸³, ἐκφράζει ὅλον τὸν πόνον του, δι' εἰρωνικωτάτων φράσεων, γράφων μεταξύ ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς: «Πάντως ἡ θεία πρόνοια ἐξαπέστειλεν ἡμῖν τὴν Α.Ε. ἢ ἐν οὕτω καιροῖς στενοῖς καὶ χαλεποῖς, ἵνα ἐνδειξομένη τοῖς πᾶσι τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ φιλοπτωχίας τὸν ἐγκεκριμένον θησαυρόν, πρὸς παράκλησιν τοῖς τεθλιμμένοις· βοήθειαν τοῖς ἀδικουμένοις· χηρῶν τε καὶ ὀρφανῶν εἰς προστασίαν· εἰς ὀφθαλμόν τε τοῖς τυφλοῖς, καὶ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς εἰς κόσμον καὶ τοῖς πεινώσιν εἰς ἄρτον. Ἄνθ' ὧν πάντων κομπάζειν δέον ἡμᾶς καὶ ἄγαν σεμνύνεσθαι, ὅτι ἠξιώθημεν τῆς μετὰ θεὸν τοιοῦτου φιλοχρίστου καὶ περιωνύμου κυβερνήτου προστασίας καὶ ὑπερασπίσεως. Ἐφ' ᾧ καὶ ἐλπίζομεν μηδ' ἡμᾶς τοὺς εἰς τὴν Α.Ε. δευτέρως μετὰ θεὸν ἑαυτοὺς ἐξαρτήσαντας παριδεῖν καὶ τὴν αἴτησιν ἡμῶν παρακρούσασθαι.

...Περὶ δὲ ὧν ἐπιζητεῖ (ὁ Καποδίστριας) πεμφθῆναι αὐτῇ ἀποδεικτικῶν ἐγγράφων τοῦ καθ' ἡμᾶς ἀξιώματος, γινωσκέτω ὥσπερ τοῖς πατριάρχαις οὐκ εἴθισται φέρειν τοιαῦτα· ἄρκοῦσαν καὶ γὰρ ἀπόδειξιν ἔχουσι τὴν κοινὴν τῆς Οἰκουμένης μαρτυρίαν. Ἐπειδὴ πως ἀξιοπιστοτέραν ἀπόδειξιν τῆς φήμης οὐ δύναται τις λαβεῖν καθ' Ἡσίοδον (διὰ γε καὶ τῶν ἔξω μεμνησθαι, ἀλλ' οὐκ ἐν πᾶσι) φήμη φησί, δ' οὐ τις πάμπαν ἀπόλλυται, ἦντινα λαοὶ πολλοὶ φημίζουσι θεὸς νυ τίς ἔστι καὶ αὐτή. Ἐὰν δὲ καὶ αὐτῇ σιωπήσῃ οἱ λίθοι καὶ τὰ ξύλα κεκραζόνται. Τὰ οὖν πράγματα, φησὶν ὁ Πηλουσιώτης, λόγον οὐ χρήζει· αὐτὰ ἐστὶ φαινόμενα. **Θ α υ μ ᾶ ζ ω κ α ἰ γ ε π ρ ο σ φ ι λ ῆ σ τ α τ ε, μ ῆ γ ε, ἐ π ἰ τ ῶ ν ν ε φ ε λ ῶ ν ἐ σ τ ἰ τ ε θ ε ι μ ῆ μ ῆ ν ο ς ὁ τ ῶ ν Ἄ λ ε ξ α ν δ ρ ῆ ω ν Π α τ ρ ι α ρ χ ι κ ὸ ς Θ ρ ὶ ν ο ς; Εἰ μ ῆ ν ἦ ν ἐ ν μ ε τ ε ω ρ ο ι ς π ο υ κ ε ἰ μ ε ν ο ς, τ ᾶ χ α ἄ ν ἡ μ ῖ ν μ ε τ ε ω ρ ο λ ο γ ι κ ῆ ς τ ι ν ο ς ἐ δ ῆ ῃ σ ε ν γ ν ὴ σ ε ω ς εἰ ς τ ὸ δ ι α γ ν ῶ ν α ι τ ῆ ν φύ σ ι ν κ α ἰ σ ύ σ τ α σ ι ν τ ο ῦ δ ι ἑ π ο ν τ ο ς τ ο ῦ τ ο ν. Ἐ π ε ἰ δ ῆ κ α τ ᾶ γ ῆ ς ἐ σ τ ἰ ν ἐ σ τ η ρ ι γ μ ῆ ν ο ς κ α ἰ μ η δ ῆ ν τ ι τ ῶ ν ἑ τ ἑ ρ ω ν δ ι α φ ῆ ρ ε ι Π α τ ρ ι α ρ χ ι κ ῶ ν Θ ρ ὶ ν ω ν, π ε ρ ι τ τ ῆ ἄ ρ α κ α ἰ π ᾶ σ α ἑ γ γ ρ α φ ο ς ἀ π ὸ δ ε ι ξ ι ς. Οἱ γ ᾶ ρ Π α τ ρ ι ᾶ ρ χ α ι ο ὔ κ ἐ ν π α ρ α β ῦ σ τ ω κ α ἰ γ ω ν ἰ ᾶ, ἀ λ λ' ἐ π' ὄ ρ ο υ ς Σ ι ῶ ν, τ ῆ ἰ κ ο ι ν ῆ ἡ δ η λ α δ ῆ ψ ῆ φ ω τ ῆ ς ἐ ν Κ ω ν σ τ α ν τ ι ν ο υ π ὶ λ ο ι ἰ Ἀ γ ἰ α ς κ α ἰ μ ε γ ᾶ λ η ς Σ υ ν ὸ δ ο υ, τ ῆ ἰ τ ε σ υ ν α ι ν ῆ σ ε ι τ ῶ ν α ὑ θ ε ν τ ῶ ν, τ ο ῦ κ λ ῆ ρ ο υ τ ε κ α ἰ τ ῶ ν π ρ ο ὕ χ ὶ ν τ ω ν τ ο ῦ γ ἑ ν ο υ ς ἀ π ο κ α θ ἰ σ τ α ν τ α ι.**

82. Ἐνθ' ἄνωτέρω, Ἐπιστολὴ τῆς 26 Δεκεμβρίου 1829.

83. Ὁμοίως.

Ἦν καὶ τὰ ὑπομνήματα ἐν τοῖς ἱεροῖς τῆς ἐκκλησίας κώδιξι καταχωροῦνται εἰς αἰδίον μνήμην. Διὰ τοῦτο ὡς μὴ δεόμενοι τὴν δι' ἄλλων τινῶν μαρτυρίαν καὶ ἐπισύστασιν οὐ φέρουσι τοιαῦτα ἀποδεικτικὰ ἔγγραφα.

Ἐν συνεχείᾳ, ἀφηγεῖται ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ τὰ τῆς ἀσθενείας του καὶ τῆς εἰς τὸν ἀγῶνα εἰσφορᾶς του, γράφων τὰ ἐξῆς*: «Τὸ κινήσαν ἡμᾶς ἐλθεῖν ἐνταῦθα οὐδὲν ἄλλο τι ἦν, εἰ τὸ ἐπισυμβάν ἡμῖν θανατηφόρον πάθος τοῦ ἀνθρακος, ὅστις ἀνεφύη ἐπὶ τὸν τράχηλον ἡμῶν, διὸ καὶ μετὰ μυρίας, ἃς ὑπέστημεν ἀλγηδόνας, οἴκτω καμφθεὶς αὐθαιρέτω, ὁ τὰ ἐκεῖ διέπων σατράπης, διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς αὐτοῦ αὐθεντικὴν πρόνοιαν, ἀπέστειλε τοὺς περὶ αὐτὸν δοκίμους τῶν ἰατρῶν, πρὸς ἐπίσκεψιν ἡμετέραν καὶ θεραπείαν· καὶ δὴ χάρις τῷ σωτῆρι θεῷ!, ἐλευθερωθέντες τοῦ δεινοτάτου τούτου τραυματισμοῦ, οὔτινος καὶ μέχρις ἄρτι περιεφέραμεν τὰς οὐλὰς, κατὰ τὴν ἐπίμονον προτροπὴν τούτων αὐτῶν τῶν ἰατρῶν, ἅμα δὲ καὶ τῇ φιλανθρώπῳ συναινέσει τοῦ τῆς Αἰγύπτου ἡγεμόνος, καθηναγκάσθημεν καὶ ἀκοντες ἀναχωρῆσαι πρὸς καιρὸν τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν καθέδρας, πρὸς τε ἀλλαγὴν τοῦ ἀέρος, καὶ ἀποφυγὴν ἐτέρων δεινῶν παθημάτων. καὶ οὕτω τετραυματισμένοι καθ' ὅλην τὴν σωματικὴν ἀτονίαν, διαπλεύσαντες καὶ τὰ ἐν θαλάσῃ δεινὰ τελευταῖον, αἰσίως διεσώθημεν ἐνταῦθα κατὰ τὸ αἰεὶ κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον, ἔνθα καὶ μέχρι τοῦ νῦν τὰς διατριβὰς ποιούμεθα, ὅτε καὶ τοῖς κήρυξι τοῦ Ὑψηλάντου, Πελοπίδα τε καὶ Ἰππάτρω, στελλομένοις πρὸς Αἴγυπτον, δεδώκαμεν ὑπὲρ τοῦ γένους, δύο χιλιάδας γροσίων, καλῶς αὐτοὺς ἐφοδιάσαντες πρὸς τοὺς ἐκεῖσε γνωστούς ἡμῖν.

Οὐ πολλοῦ δ' ἔπειτα χρόνου παρωχηκότος, ἦρε διὰ τὴν μεταβολὴν κατὰ τοῦ σουλτάνου ὄπλα καὶ ἡ Ἑλλάς. ἐν ἧ κεκρίκαμεν παραμεῖναι καὶ συγκακοῦχεῖσθαι μᾶλλον μετὰ τῶν τέκνων αὐτῆς, κρείττονα ἡγησάμενοι τοῦτον θησαυρόν, τῶν ἐν Αἰγύπτῳ τρυφῶν καὶ ἀπολαύσεων. ἔνθεν καὶ προθύμως μάλα, πᾶσι τρόποις τε καὶ δυνάμεις συνηγωνίσθημεν ἀπ' ἀρχῆς εἰς τὸ μέγα κλυδώνιον ταύτης, νῦν μὲν παρακαλοῦντες, νῦν δὲ νουθετοῦντες, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐλέγχοντες, ἀπάντων σχεδὸν μετασχόντες τῶν πόνων τοῦ ἔθνους, θαλασσομαχοῦντες καὶ ὑπερμαχοῦντες καὶ διακινδυνεύοντες. Ὅτε γὰρ τῷ πρώτῳ ἔτει τῆς ἐλευθερίας ἐφθασαν καὶ τρεῖς μοῖραι τῶν τριῶν νήσων Ψαρῶν, Ὑδρας καὶ Σπετσῶν, εἰς τὸ λεγόμενον Γιαλὶ τῆς Νησύρου, συμποσούμενα τὰ πλοῖα τούτων εἰς ἑκατὸν τὸν ἀριθμόν, ἵνα ἀποβάλωσι τὸν ἐχθρικὸν στόλον, ὄντα περὶ τὴν Κῶ καὶ ἀπέχοντα τῶν ἡμετέρων ὡσεὶ μίλια δεκαπέντε τηνικαῦτα, οὐκ οἶδ' ὅπως, φθόνῳ τοῦ μισοκάλου, ἐπὶ τῆς φρικτῆς ταύτης περιστάσεως, διαχωρισθέντων τούτων ἀπ' ἀλλήλων, καὶ τῶν μὲν Ψαριανῶν ἐλθόντων ἀντικρὺ τοῦ νησίου Λειψῶ τῶν δὲ ἄλλων ἐτοιμῶν ὄντων οἴκαδε ἐπιστρέψαι, τότε δὲ καὶ ὁ ἐχθρὸς τῆς εὐκαιρίας ταύτης δραξάμενος ἀδεῶς ἄν τὰς νήσους ἐπόρθει καὶ ἐξηνδραποδίκετο. τίς ἐστὶν οὖν ὁ τὸν σάλον τοῦτον καταστροφέας; τίς ὁ τὸν τάραχον τῶν κυμάτων τούτων κα-

* Εἰς τὸ κείμενον διατηρεῖται ἡ ὀρθογραφία τοῦ κώδικος.

τευνάσας; τίς ὁ κατασβέσας τὴν κάμινον τῆς διχοστασίας; οὐχ ἡμεῖς; τότε δὴ πάντα δεύτερα θέμενοι, ἐπλεύσαμεν εἰς Λειψώ, καὶ τοὺς ψαριανούς λόγους ὡς εἶχομεν ὅτι πλείστοις, ναὶ μὲν καὶ δάκρυσι θερμοτάτοις δυσωπήσαντες, ἐπέισαμεν ἀναλαβεῖν τὸ πρῶτον φρόνημα, ἀπελθεῖν τε εἰς τὸ ῥηθὲν Γιαλί, καὶ ἐνωθεῖναι τοῖς λοιποῖς, ἵνα μὴ συμβῆ ἢ τι τῶν ἀπευκταίων, οἷς καὶ συνεπλεύσαμεν χάριτι θεῖα, εἰς ἓν τοὺς πάντας συνήψαμεν καὶ συνεδέσαμεν, καὶ ταῖς ἰδίαις εὐχαῖς τε καὶ εὐλογίαις καθωπλίσαμεν καὶ προυτρέψαμεν ἀνδρείως ὁμοψύχως τε καὶ εὐψύχως κατὰ τοῦ ἐχθροῦ χωρῆσαι... Οὕτως οὗτοι τῇ κατὰ Χριστὸν ἐνότητι παρασκευασθέντες φοβεροὶ τῷ ἐχθρῷ ὤφθησαν καὶ εἰς τὰ ἴδια τοῦτον ὀπισθοδρομῆσαι ἀπρακτον ἐποίησαν, ἴδιον αὐτῶν ἄρα μέρος ὑπὲρ τῆς τῆς Πατρὶδος ἐλευθερίας καὶ ὑπερεμαχῆσαμεν καὶ προεκινδυνεύσαμεν.

Τῷ δ' αὐτῷ ἔτει πάλιν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκεμβρίου μηνός, ἀναμαθόντες τὰς ἐν "Υδρα στασεις καὶ διχονοίας καὶ τὴν ὅσον οὕτω κατὰ τῆς πελοποννήσου μελετωμένην ἔξοδον τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου, οὐκ ἔδοξέ μοι καλὸν ἡρεμεῖν, λογισαμένῳ κατὰ τὸ εἶκος τὸν ἐκ τῆς διχονοίας προερχόμενον ὄλεθρον· πᾶσα γε φησὶ βασιλεία καθ' ἑαυτὴν μερισθεῖσα ἐρημοῦται καὶ πᾶσα πόλις καὶ οἶκος οὐ σταθῆσεται· ὅθεν καὶ ἐκτινάξας πάντα ὄκνον καὶ φόβον ἅπαντα, καθῆκα ἑμαυτὸν εἰς πλοίαριον ἐν τοιαύταις χειμεριναῖς καὶ μέσαις ὥραις, αἷς ἅπασα φύσις τῷ μεγέθει καὶ γνόφῳ τοῦ νήφοντος συγκαλύπτεται, ὅτε δηλ. πολὺς μὲν πνέει ὁ βορρᾶς καὶ δεινὸν μυκᾶται καὶ μανικόν, χιονοβολῶν πυκνῶς, ὥστε πτύλοις ὀρνέων δοκεῖν τὸν ἀέρα σκιάζεσθαι. "Ὅτε πρὸς ἄλληλα τὰ στοιχεῖα ἐρίζει καὶ πολεμεῖ, τότε ἀντὶ συσταλεῖναι εἰς ἑμαυτὸν συναναγκάζοντος τοῦ χειμῶνος μένειν κατὰ χώραν, τότε δὴ ἐνέβαλλον ἑμαυτὸν εἰς προὔπτον κίνδυνον, καὶ δὴ δὲ ὄλου τοῦ μηνός πολυειδῶς διακινδυνεύσαντες, μόλις που προσωρμίσθημεν εἰς "Υδραν ἐνθα καὶ τρίμηνον διατρίψαντες καὶ ὅση τούτους δύναμις παροτρύναντες, ἐπέισαμεν ἐξαγαγεῖν τὴν μοῖραν αὐτῶν, καὶ συνενωθεῖναι τοῖς λοιποῖς, εἰς ἀντιπαράταξιν τοῦ ἐχθροῦ, οἵπερ καὶ αὐθημερὸν καταρτίσαντες τὰ πλοῖα αὐτῶν ἐξῆλθον τοῦ λιμένος οὐδενὸς ὀφθέντες δεύτεροι· εἰ χρὴ τ' ἀληθῆ φῆναι καὶ τούτων πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων μάρτυς ἀξιόχρεως, ὁ κύριος Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, τηνικαῦτα πρόεδρος ὢν καὶ σωματικῶς ἐν "Υδρα ἐπιδημῶν καὶ αὐταῖς ὄψεσιν καὶ ἰδὼν καὶ ἀκούσας· εἰ δὲ καὶ τάφου σιγῆς καλύπτει ταῦτα, παρείτωσαν μάρτυρες οἱ γενναῖοι τοῦ αἰγαίου πελάγους πρόμαχοι, λαλήτωσαν οἱ ψαριανοί, σὺν τοῖς πετζότταις, ἀκουέτωσαν καὶ οἱ ὕδραῖοι, μᾶλλον δὲ ἅπαν τὸ ἐλληνικόν.

"Ἐκτοτε τοιγαροῦν ἐπανεληθόντες ἐνταῦθα ἐφησυχάζομεν, γήρατι ἤδη κατακαμφθέντες καὶ πάθει ποικίλοις περιπεσόντες. πολλὰ γὰρ ἡμῖν ἐπιβρίθει τὸ μακρὸν γῆρας καὶ ὑποτέμνει ἡμῶν τὴν ἰσχύν, τῶν προτέρων ὅποιαν οὖν δυνάμεων, καὶ νωχελεῖς ἡμᾶς καθίστησι, καὶ ἀπροθύμους ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἡμᾶς κωλύει συχνὰ τὴν ἐκπλήρωσιν οὐ μόνον τῶν δεόντων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἀναγκαίων. τὰ μέλη καὶ γε σεσάθρωται καὶ τὰ τῆς ὄψεως ἡμβληται, τὸ τοῦ νοδός

μόνιμον καὶ ἡ μνήμη ἐξέλειπε, αἱ χεῖρες ὑπότρομοι, τὰ γόνατα παρειμένα, πόρρω ἤδη τοῦ βίου ἐσμέν, θανάτου δ' ἐγγύς, συντετριμμένοι ὑπὸ τῆς κακοπαθείας οὐ δυνάμεθα οὐδὲ τὴν πρὸς τὸ κελλίον ἡμῶν φέρουσαν ἀνελθεῖν, ἀνευ τῆς τοῦ διακόνου ὑποστηρίξεως, διὰ τοῦτο καὶ οἰκουρῶ τὰ πλεῖστα ἀπρόιτος, σπανίως προέρχομαι, ὀλίγοις συμπεριφέρομαι, τὰ τῆς διατριβῆς ἐμοῦ τε καὶ τῆς περὶ ἐμὲ συνοδίας διὰ τὴν τῶν ὀνίων ἀκρίβειαν, πάνυ στενὰ συνομιλῶ τὸ πλεῖστον μετὰ τῶν νεκρῶν.

Εἶπω σοι καὶ τὰ μείζων τούτων· λιμὸς ἐμὲ καὶ ἀρωστία καὶ γύμνωσις πολιορκοῦσι, πάντων γε δὲ παθῶν ὑπερίσταται λιμὸς· ἡ γὰρ στέρησις τοῦ ἀποστολικοῦ ἡμῶν θρόνου, ὃν ἀφήρπασε παρ' ἡμῶν ἀδίκως ὁ τύραννος διὰ τὰς προειρημένας αἰτίας, ἀπέτεκεν ἡμῖν τελευταῖον καὶ τὴν ὑστέρησιν φεῦ! καὶ αὐτῆς τῆς ἐφημέρου τροφῆς. ἄλλος γὰρ ἄλλον μὲν ἔχει πόρον ζωῆς, ἐγὼ δὲ λιμῶ ἀπόλλυμαι, εἶπερ ἄνθρωπος τιμῆ. πάντων τῶν χρηματικῶν ἡμῶν πόρων ἐκκενωθέντων καὶ μηδεμίαν ἄλλοθεν πόθεν παραμυθίαν ἐχόντων, κατεφύγομεν εἰς αὐτὰ τὰ δυστυχῆ λείψανα τῶν ἐπίπλων ἡμῶν, ἅτινα καὶ πωλῆσαντες ἐζήσαμεν μέχρι τῆς δεῦρο, τοῦ λοιποῦ δὲ ἡττώμεθα καὶ οὐ δυνάμεθα περαιτέρω ἀλύπως τὴν στενοχωρίαν ταύτην ἐνεγκεῖν καὶ ἡπίως).

Καστικώτερος εἶναι ὁ Θεόφιλος καὶ εἰς ἐπιστολιμαίαν διατριβὴν του τῆς 9ης Ἰανουαρίου 1930* πρὸς τὸν Ποθητὸν Ξέον (Ναύπλιον) διὰ τὴν ἐνεργεῖαν τοῦ Καποδιστρίου, ὅπως συγκαλέσῃ Σύνοδον Ἐκκλησιαστικὴν αὐτοκέφαλον καὶ ἀνεξάρτητον, εἰς ἣν καὶ ἤθελε νὰ ὀρίσῃ ὡς πρόεδρον τὸν Θεόφιλον, λόγῳ τῆς πρὸς αὐτὸν ἐκτιμῆσεώς του.

Ἐπ' αὐτοῦ γράφει οὗτος τὰ ἐξῆς: «Φαμὲν ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο, ὡς ἀληθῶς, οὐ μόνον ἐπανετὸν καὶ μυριάων ἀναρρήσεων ἀξίον, ἀλλὰ καὶ θεοφιλὲς καὶ ὅσιον ἀνθ' ὅτου γε λήφεται καὶ ἡ αὐτοῦ σεβαστὴ ἐξοχότης τὸν ἀποκείμενον μισθὸν τοῖς πιστοῖς καὶ φρονίμοις οἰκονόμοις τῆς χάριτος. τοῦτο καὶ τοῖς θείοις πατράσιν ἡμῶν κέκριται, τὸ τὰ τῆς ἐκκλησίας μεγαλύνεσθαι πράγματα, ἀξανομένων τῶν πολιτικῶν· ἵνα συναγωνιστὰς ἔχῃ καὶ ἐπικράτεια τοὺς τῆς ἐκκλησίας εἰς βελτίωσιν τοῦ ὑπηκόου.

Οὐδεὶς τῶν ἀπάντων ἀγνοεῖ, ὅτι τὸ μέχρι τοῦδε συντηρούμενον ἑλληνικὸν ἔθνος ὀφείλει τὴν ὑπαρξιν αὐτοῦ εἰς τὴν ἱεράν ἡμῶν θρησκείαν. ὑπ' αὐτῆς γε ἐνθαρρυνόμενος ὁ χριστιανὸς ὑπέφερε καρτεροψύχως, καὶ ὑποφέρει τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα δεινὰ ὑπὸ τὸν ὀθωμανικὸν τελῶν ζυγόν. ἴσως οὐδὲ χριστιανὸς εὐρίσκειτ' ἂν εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος εἰς μὴ εἶη πεπεισμένος ὅτι πάσχει οὐκ ἀθεεῖ τυραννόμενος ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν πρὸς σωτηρίαν τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς. ὁμολογούμενου καὶ γὰρ ἐστίν, ὅτι ἡ εὐσεβὴς τῶν χριστιανῶν θρησκεία οὐ μόνον πνευματικῶς ἀλλὰ καὶ πολιτικῶς διώκησε τὸν Ἑλλάδα τέσσαρας ἤδη σχεδὸν αἰῶνας.

* Παράβαλε εἰς τὸν προαναφερθέντα κώδικα καὶ Μ. Μ α λ α ν δ ρ ά κ η, Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας Ἐπιστολή, Θεολογία, τόμ. 12, σελ. 25 κ. ἐ., Ἀθήναι, 1934.

ἡ θρησκεία διετήρησε πάντοτε κεχωρισμένα τὰ πρόβατα ἐκ τῶν ἐρίφων, τοὺς πιστοὺς ἐκ τῶν ἀπίστων, τοὺς ὀρθοδόξους ἐκ τῶν κακοδόξων. αὐτὴ διεφύλαξε τὸν χαρακτῆρα τοῦ Ἑλληνος ἀπὸ τοῦ βαρβάρου, διετήρησε τῆς ἑλληνικῆς ἡμῶν γλώσσης τὴν ἀπτικὴν ἁρμονίαν, καὶ δι' αὐτῆς διέσωσε τὴν ὀλοκληρίαν τοῦ γένους ἡμῶν, δικαίως τοίνυν αὐτῇ τῇ ὀρθοδόξῳ ἡμῶν πίστει, ὀφείλομεν καὶ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἔθνους, καθότι καὶ τὸ ἱερατικὸν τάγμα ἐθνικῶς συμπεριλαμβανόμενον εἰς τὸ διὰ τὴν μεταβολὴν ἐγερθὲν κλυδώνιον, οὐκ ὀλίγον συνετέλεσε, διὰ τῶν λόγων καὶ παραδειγμάτων ἐνθαρρύνον τὸν χριστιανὸν καὶ ἐπαλεῖφον αὐτὸν φέρειν καρτερῶς τοὺς κινδύνους· εἶπω σοι καὶ τὰ μεῖζω τούτων; δι' αὐτῆς ἐλπίζομεν τελευταῖον διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων τῆς εὐκαρπίας τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν ἀκηράτων ἀγαθῶν τυχεῖν τῆς αἰωνίου ζωῆς.

Εἰς αὐτὰ ταῦτα τὰ ἐκ τῆς ἱερᾶς θρησκείας ἀποπηγάζοντα ἀγαθὰ ἐπιστήσας τὸν θεοφάτιστον αὐτοῦ νοῦν ὁ Σ. κυβερνήτης! ἔρωτι θείῳ καταπυρσευόμενος σπεύδει ὡς εὐσεβῆς καὶ πλήρης ἀρετῆς καὶ σοφίας συστήσαι τὴν μετὰ προέδρου ἐκκλησιαστικὴν ἱεράν σύνοδον, πρὸς καταφύτευσιν καὶ ἐκρίζωσιν ἐφορῶν καὶ φροντίζων ἐξουσιαστικώτατα τὰ ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως καὶ ἐπιδόσεως τῆς ὀρθοδόξου πίστεως».

Ἐπιλύει ἐν συνεχείᾳ, βασιζόμενος εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν ἱερῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ εἰς τὰ ὅσα κατὰ καιροὺς ἐγράφησαν, ἐν προκειμένῳ, ὑπὸ τῶν διαφόρων πατέρων καὶ καταδεικνύει τὸ παράνομον τῆς ἐνεργείας, δηλοῖ ὅτι διὰ μίαν τοιαύτην ἐνέργειαν μόνον ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης καὶ ἡ περὶ αὐτὸν Σύνοδος εἶναι ἀρμοδία, δοθέντος ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ὑπήγετο τότε ὑπὸ τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ ἐξουσίαν.

Ἡ ὅλη ἐπιστολὴ του δύναται νὰ χαρακτηρησθῇ ὡς διατριβή, μελετῶσα ἐν τῷ συνόλῳ τῆς τὸ ὅλον θέμα τῆς νομιμότητος τῆς προσπαθείας ὠρισμένων, σπουδαρχούντων ἐν προκειμένῳ, διὰ τὴν αὐτοκεφαλοποίησιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Οὐδεμία ἀπάντησις ἐδόθη εἰς τὴν αἴτησίν του περὶ οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως ἐκ μέρους τῆς ἐλευθέρας πλέον πατρίδος.

Ζῆ πλέον βοηθούμενος ὑπὸ τῶν συγγενῶν του, ἐνῶ εἰς τὸν Βασ. Ἄντ. Νάκη⁸⁴ δίδει τὰ φαρφουρικά του διὰ νὰ πωλήσῃ, ἵνα ἀντεπεξέλθῃ εἰς τὰς δαπάνας του. Οὗτος χορηγεῖ εἰς τὸν Θεόφιλον χρεωστικὸν ἔγγραφον διὰ γρόσια 1.500. Ὁ Νάκης ἀντὶ νὰ τὰ πωλήσῃ τὰ ἐνεχειριάζει εἰς τὸν Ἄντωνιον Γκίλλην καὶ ὁ υἱὸς τοῦ τελευταίου Ἰωάννης Γκίλλης τὰ ἐδημοπράτησε τὴν 4ην Δεκεμβρίου 1829.

Δι' αἰτήσεώς του ὁ Θεόφιλος πρὸς τὸν Διοικητὴν Πάτμου, Καλύμνου,

84. Νάκης καὶ οὐχὶ Νάκος, ὡς ὁ Σμυρνάκης ἀναφέρει, ἀναγνώσας προφανῶς ἐσφαλμένως τὸ ὄνομα εἰς τι τῶν ἐγγράφων, ἔθθα τὸ ὄνομα προσομοιάζει πρὸς Νάκος.

Λέρου καὶ Ἰκαρίας ζητεῖ, ὅπως παραδοθῶν ταῦτα, ὡς ἀνήκοντα αὐτῷ, εἰς τὸ Διοικητήριον.

Ἐν συνεχείᾳ, ἀπευθύνεται εἰς τὸν ἀστυνόμον Πάτριμου τὴν 13ην Δεκεμβρίου 1829, ἀπαντῶν εἰς τὴν κοινοποιηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἰω. Γκίλλη πρὸς τὴν ἀστυνομίαν ἀναφορὰν διὰ τὴν ἀνωτέρω ὑπόθεσιν.

Σειρὰ ἐγγράφων ἀντηλλάγη μεταξὺ Πατριάρχου—Διοικητηρίου—Ἀστυνομίου καὶ Γκίλλη, ὡς ἤδη ἐγγράφομεν⁸⁵, ἅτινα ἀνεῦρον ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς θείας μου Χαριστῶς Παν. Λαδικοῦ καὶ ἤδη εὐρίσκονται ἐν τῷ ἀρχεῖῳ μας.

Παραθέτομεν φωτοανάτυπα τῶν ὑπογραφῶν αὐτοῦ.

The image shows three handwritten signatures in Greek script, arranged vertically. The top signature is the most elaborate and cursive, with a large initial 'Θ'. The middle signature is less cursive and more legible. The bottom signature is the simplest and most compact. Each signature is enclosed in a decorative flourish.

Δείγματα ὑπογραφῆς τοῦ Θεοφίλου. Ἡ πρώτη ὅτε ἦτο νέος, ἡ δευτέρα ὅτε ἦτο μεσήλιξ καὶ ἡ τρίτη κάτω κατὰ τὴν γεροντικὴν του ἡλικίαν.

Ἐκοιμήθη τὴν 24ην Ἰανουαρίου 1833. Ἐπίσημος πηγὴ πληροφορίας τοῦ θανάτου του εἶναι τὸ Βρεβεῖον τῆς Μονῆς, οὗτινος τὸ σχετικὸν χρονικὸν ἤδη ἐν σελ. 64 ἐμνημονεύσαμεν.

Παρέχομεν ἤδη νεωτέρα συμπληρωματικὴν πληροφορίαν, ἀφορῶσαν εἰς τὰ τοῦ θανάτου του, τὴν ὁποίαν ἠρώσθημεν ἐξ εἰκόνας τοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου (διαστάσεων 31 x 26,5 cm), ἥτις ἀνήκεν εἰς τὸν Θεόφιλον, ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ σχετικοῦ καταλόγου ἀπογραφῆς μετὰ θάνατον τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ, καὶ ἥτις ἀνήκει σήμερον εἰς τὴν ἀδελφὴν μου Αἰκατερίνην σύζυγον Σακ. Γερακιοῦ. Ὅπισθεν ταύτης ὑπάρχει ἀναγεγραμμένον χρονικόν, ἔχον οὕτω:

85. Π. Γ. Κρητικῶ, Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως κ.λ.π., Δωδεκανησιακὴ Ἐπιθεώρησις, τόμ. Α', σελ. 374, Ἀθῆναι, 1947.

«αὐλὴ Ἰανουαρίου 24 περὶ τὴν τετάρτην ὥραν κεκοίμηται Θεόφιλος ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, ἡμέρας τρεῖς κλινήρης γενόμενος».

Ἐτάφη εἰς τὸν Νάρθηκα τῆς Παναγίας τῶν Κοιμητηρίων!

Ἔνεκα τῆς ἀνακαινίσεως τοῦ ναοῦ, οὐδὲν ἐκ τοῦ τάφου του ἀπέμεινεν, ἀλλ' ἡ πατρίς του, τιμῶσα τὴν μνήμην αὐτοῦ, μετωνόμασε τὴν πλατεῖαν τῆς Ἀγ. Λεσβίας, ὅπου οὗτος τὸ πρῶτον ἠύλγησε τὴν σημαίαν τῆς Ἀνεξαρτησίας εἰς «Πλατεῖαν Θεοφίλου Παγκώστα Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας».

Εἰς τὸ ἀρχεῖον μας ὑπάρχουν καὶ διάφορα ἔγγραφα, ἀφορῶντα εἰς τὰ μετὰ τὸν θάνατον τούτου:

α. Οὕτω τὴν 30ὴν Ἰανουαρίου 1833 κατηρτίσθη ἑξαμελής ἐπιτροπή, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν: Ἐκκλησιάρχου Ἰγνατίου Χωνόγλου, Μακαρίου ἱεροδιακόνου Καλοῦ, Δημητρίου Ἀλεξάκη, Κωνσταντίνου Κεφαλιάνου, Κωνσταντίνου Ἰπποκρατίδου καὶ Ἀ. Ζερλέντη, ἡ ὁποία τὴν 9ην Φεβρουαρίου 1833 ὑπέβαλε τὸν κατάλογον τῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα εὑρέθησαν εἰς τὸ κελλίον τοῦ Θεοφίλου. Ὁ κατάλογος, εὑρεθεὶς ἐν ἀντιγράφῳ, περιλαμβάνει 12 φύλλα, ἐξ ὧν αἱ πρώτη καὶ τελευταία σελίδες κεναί. Ἐν αὐτῷ διαλαμβάνονται αἱ εὑρεθεῖσαι ὁμολογίαι, ἔγγραφα, βιβλία, οἰκιακὰ εἶδη καὶ σκεύη, εἰκόνες, ἀνήκοντα εἰς αὐτόν, ὡς καὶ τὰ ἐντὸς Κάσσεως εὑρισκόμενα ἔγγραφα, ἀνήκοντα εἰς τὸν ποτὲ Χρῆστον Ἰωάννου, ἀλλὰ φυλασσόμενα εἰς τὸ κελλίον του. Τὸ περιεχόμενον τούτου δὲν κρίνω σκόπιμον νὰ δημοσιευθῇ ἐνταῦθα, ὡς μὴ περιλαμβάνον ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέροντα πράγματα.

Ἐντὸς τοῦ κελλίου του, ὡς ἀναφέρεται, εὑρέθη καὶ ἡ διαθήκη τοῦ Μακαριωτάτου, δι' ἧς ἀφίνει καθολικοὺς κληρονόμους του, τοὺς ἐνταῦθα Κωνσταντῖνον καὶ Μοσχοῦν Χρηστίδου, βαπτιστικούς του, τέκνα τοῦ Χρήστου Ἰωάννου, οὗς προσαγορεύει ἐνταῦθα καὶ ὡς θετὰ του τέκνα (δ.ὅτι τὰ εἶχεν ἀναδεχθῆ).

β. Ἐπὶ τῆς ὑπὲρ αὐτῶν διαθέσεως τῆς περιουσίας του, πολλαὶ ἐγένοντο ἐνέργειαι κατὰ μὲν, τοῦ Πέρου Παρδάλη, ὑπὲρ δέ, τῶν ἰδίων κληρονόμων, τῆς Μονῆς, τῆς Δημαρχίας καὶ τῶν Προκρίτων Πάτμου πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, τελικῶς δέ, δι' ἀποφάσεως τοῦ τελευταίου, ἐπιδικάζεται εἰς τοὺς Χρῆστον καὶ Μοσχοῦν Χρηστίδου ἡ περιουσία τοῦ Πατριάρχου.

γ. Σημειώσεις διαφόρων ἐγγράφων ἀστελλομένων εἰς τὸν τῆς Ἀλεξανδρείας Θρόνον, ἀνηκόντων εἰς τὸν ἴδιον, τὰ ὁποῖα εὑρέθησαν εἰς τὰ ἔγγραφα τοῦ πρῶην Ἀλεξανδρείας Θεοφίλου». Εἰς τὸ τέλος ἀναγράφεται: «Ταῦτα πάντα ἐγκεκλεισμένα εἰς ἕν κιβώτιον στέλλονται τῷ ἀγιωτάτῳ τῶν Ἀλεξανδρέων Θρόνῳ».

Ἐργάφη καὶ ὑπογράφεται ὑπὸ τοῦ Κ. Χρηστίδου.

Κατωτέρω ἀναγράφεται: «Ἄπαντα τὰ ἐν τῷ παρόντι καταλόγῳ ἔγγραφα, βιβλία καὶ ἱερὰ ἄμφια δύο καὶ ἐν ποξάν παλαιὸν παρέλαβον διὰ τοῦ ἐνταῦθα κ. Μ. Καλλιγᾶ Γραμματέως τῆς Β. Διοικήσεως Σύρου. Ἐν Ἐρμουπόλει τῇ 10 Ἀπριλίου 1837. Κωνστ. Χαρίλαος».

δ. «Κατάλογος τῶν ὅσων βιβλίων δίδονται εἰς τὸ ἱερὸν Μοναστήριον τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἀπὸ τὰ βιβλία τῆς Μακαριότητός του». Μετὰ τὰ βιβλία τοῦ καταλόγου ἀναφέρεται: «Εἰς χρυσοῦς σταυροὺς ἐγκεκοσμημένος μὲ μαργαριτάρια καὶ πέτρες μὲ θήκην ἀσημένιαν, ἐν ἐπιτραχήλιον χρυσοῦν καὶ ἐν ὀμόφορον χρυσοῦν».

ε. Ἐγγραφοὺς τοῦ Καθηγουμένου Πάτμου πρὸς τὸν Οἰκουμηνικὸν Πατριάρχην Γρηγόριον ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως.

στ. Κατάστιχον ἐξόδων, γενομένων ἐπὶ τῶν μνημοσύνων τοῦ ἀειμνήστου Ἀλεξανδρείας Κυρίου Θεοφίλου, ἐν Πάτμῳ 1833 Ἰανουαρίου 24.

Τὸ ἐν λόγῳ «Κατάστιχον» περιλαμβάνει 8 φύλλα ἐπιμήκη, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον ἐξώφυλλον καὶ τὰ δύο τελευταῖα κενά, εἰς δὲ τὰ λοιπὰ ἀναφέρονται χρονολογικῶς καὶ λεπτομερῶς αἱ δαπάναι, αἱ γενόμεναι διὰ τὰ μνημόσυνα τοῦ αἰοιδίμου Πατριάρχου, εἶναι δὲ γεγραμμένον διὰ χειρός Κ. Χρηστίδου: 1. Εἰς τριήμερα, ἐννεάμερα καὶ ἀποκρεάτικα. 2. Εἰς τεσσαράκοντα Μαρτίου 5 (1833), ἐπὶ ἡγουμένου Γρηγορίου Πητιλοῦ. 3. Εἰς τρίμηνα Ἀπριλίου 24 (1833). 4. Εἰς ἕξ ἀμηνά Ἰουλίου 24 (1833). 5. Εἰς ἐννεάμηνα Ὀκτωβρίου 24 (1833). 6. Εἰς χρόνια Ἰανουαρίου 24 (1834). 7. Δίχρονα Ἰανουαρίου 24 (1835). 8. Τρίχρονα Ἰανουαρίου 24 (1836).

Ἐν τῷ μεταξὺ, λόγῳ «τοῦ ὀλίγου δεσμοῦ»⁸⁶, ἐψάλη τεσσαρακονταλείτουργον καὶ ἄρχονται καὶ πάλιν νέα μνημόσυνα.

9. Τριήμερα, ἐννεάμερα καὶ τεσσαράκοντα. 10. Τετράχρονα Ἰανουαρίου 24 (1837). 11. Πεντάχρονα Ἰανουαρίου 24 (1838) καὶ τέλος 12. Ἐξάχρονα ἐπὶ τῇ ὀριστικῇ ἀνακομιδῇ τῶν λειψάνων αὐτοῦ τῇ 24ῃ Ἰανουαρίου 1839.

Πλὴν αὐτῶν, ἅτινα ἀποτελοῦν τὰ κανονικὰ μνημόσυνά του, ἀναφέρονται καὶ ἄλλα, ὡς τὰ τῶν ἀπόκρεω, ἀκόμη δὲ καὶ διανομαὶ ποικίλων εἰδῶν εἰς μνήμην

86. Διότι δὲν εἶχεν ἐπέλθει ἡ πλήρης τοῦ σώματος ἀποσύνθεσις. Ὁ Θεόφιλος λόγῳ τῆς νόσου του ἐχρησιμοποίησε πολλὰ φάρμακα αἰτιολογοῦντα τοῦτο.

του. Τὸ σύνολον τῶν γενομένων διὰ ταῦτα δαπανῶν ἀνέρχεται εἰς 5.167,29 γρόσια.

Κατὰ τὰ τελευταῖα (ἐξάχρονα) ἐξεφωνήθη ὑπὸ τοῦ πρώην Γραμματέως του καὶ ἐκπροσώπου τῆς Πάτμου εἰς τὴν Ἑθνικὴν Συνέλευσιν, λογιωτάτου Ἰωάννου Καρπαθάκη, ὁ κάτωθι λόγος:

«Τὴν σοφίαν αὐτοῦ διηγῆσονται ἔθνη καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ ἀναγγελεῖ ἐκκλησία (Σοφία Σειράχ).

Λοιπὸν ἔπειτα ἀπὸ μίαν ἐνιαύσιον κυκλοφορίαν τοῦ ἡλίου εἰς μίαν τοιαύτην ἀξιοσημείωτον ἐποχὴν τῆς ἀνακομιδῆς τῶν λειψάνων τοῦ πνευματικοῦ μου πατρὸς τοιοῦτου καὶ τηλικούτου Πατριάρχου,

Πανοσιώτατε ἅγιοι καθηγούμενε, Σεβαστοὶ πρόκριτοι τοῦ Ἱεροῦ Καταλόγου, μετὰ τῶν λοιπῶν σεβασμίων πατέρων,

Ἐμελλεν ἄρα ἐγὼ, ὁ τὴν γλῶτταν ἀμαθῆς καὶ τὸν νοῦν ἀμαθέστερος νὰ ἐνδυσθῶ τὸν μανδῦαν τῆς τόλμης καὶ νὰ παρουσιασθῶ ἐν τῷ μέσῳ τοιαύτης ὀμηγύρεως, εἰς τὴν ὁποίαν καθ' ἑναὶ παρατηρῶντας ἀπλῶς τὴν ἀσυνήθιστον εὐτολμίαν μου, μὲ δίκαιον λόγον ἐμβαίνει εἰς ἀπορίαν. Εἰς ἄλλος μὲν δύναται νὰ φρονῇ τοῦτο, ὡς παράδοξόν τινα φιλαυτίαν μου, καὶ ἄλλος πάλιν, ὡς ἄλλο τι ἐπιδεικτικὸν ἐπιχείρημα.

Ὅταν ὅμως ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἀνοιξῇ τὴν ἱερὰν βίβλον τῶν χαρίτων καὶ στήσῃ τὴν προσοχὴν του εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς εὐγνωμοσύνης, τὴν ὁποίαν χρεωστῶ καὶ ἕως εἰς αὐτὰς τὰς στιγμὰς τῆς ζωῆς μου, διὰ τὰς ὁποίας ἀπήλαυσα εὐεργεσίας καὶ χάριτας καθ' ὅλην τὴν συμβίωσιν, ὅπου ἠξιώθην νὰ ἔχω μὲ τὸν ἀοιδ.μον, εἰς τόσους χρόνους, σχεδὸν τὸ ἐν τρίτον τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, θέλει μὲ δικαίωσιν, νομίζω, ὅτι τῶν οὕτω πρέπει νὰ ἀναφωνῶ·

Τὴν σοφίαν αὐτοῦ τίς ἱστορήσεται!

Ἐπρεπε βέβαια εἰς μίαν τοιαύτην σημαντικὴν ὕλην νὰ ἤθελε δανεισθῶ τὴν Δημοσθένειον ἐκείνην γλῶτταν, καὶ μόλις νὰ δυνηθῶ νὰ σκιαγραφήσω τὰς ἀρετὰς καὶ χάριτας τούτου τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἥρωος.

Μὰ ἀφ' οὗ αὐτὸς ὁ περιβόητος τῶν Ἀθηναίων ῥήτωρ ἔφθασε ποτὲ νὰ ἀναφωνήσῃ, «οὐ συντέταγμα», δὲν εἶμαι μελετημένος, πῶς ἐγὼ ὅπου δὲν ἐνθυμοῦμαι νὰ ἐδιδάχθην ποτὲ οὐδὲ αὐτὰ τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς ῥητορικῆς, νὰ ἀνοίξω στόμα, νὰ κινήσω γλῶτταν μὲ λόγους αὐτοσχεδίους εἰς ἕνα τοιοῦτον σπουδαῖον ἀντικείμενον, καὶ μάλιστα ἐν ᾧ σήμερον μὲ παρουσιάζει ἀσύντακτον καὶ ἀπρομελέτητον εἰς τοῦτο τὸ Ἱερὸν βῆμα ἢ προκειμένη ὕλη τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας;

Ἄς γυμνάζωνται οἱ ῥήτορες, ἃς φιλοτιμοῦνται καθ' ὅλην τὴν τάξιν τῶν κεφαλαίων νὰ ἐκφράζωσι τὴν πατρίδα, τὴν περιφάνειαν τῶν προγόνων καὶ τὰ λοιπὰ μὲ ὅσα στολίζουσι τοὺς ἐπιταφίους λόγους.

Ἐγὼ παρατρέχω, ὡς πασίγνωστον, ὅτι πατρίδα μὲν ἔχει τὴν νῆσον ταύτην. Γέννημα καὶ θρέμμα γονέων εὐσεβῶν καὶ τιμίων ἀνδρῶν τοῦ παλαιοῦ αἰῶνος, ἔλειπε τὴν σειρὰν τῆς ἐντίμου καὶ περιφανοῦς οἰκογενείας τῶν Παγκώστηδων. Περιορίζομαι δὲ εἰς τὴν σεμνὴν αὐτοῦ πολιτείαν, καὶ ἔτι καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς νεανικῆς του ἡλικίας ἔζησεν ἐντίμως, εὐσεβῶς καὶ φρονίμως.

Δὲν ἐκόμπαζεν εἰς καμμίαν κοσμικὴν περιφάνειαν, ἀλλ' ἀφήσας τὸν πολιτικὸν καὶ ἐμπορικὸν βίον, καὶ ἀπελθὼν εἰς ὑποταγὴν τοῦ τότε πατριαρχεύοντος θεοῦ του εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἐνεδύθη τὸ καλογερικὸν σχῆμα καὶ βαθμηδὸν ἀνέβη εἰς τὸν βαθμὸν τῆς ἀρχιερωσύνης. Κατεγίνετο πάντοτε εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν θείων γραφῶν καὶ ἐκήρυττε συνεχῶς εἰς τὰς ἐκεῖ ἐκκλησίας τοῦ Ἀγιοτάτου θρόνου τῆς Ἀλεξανδρείας τὰ θεόπνευστα λόγια.

Ἐπομένως, μετὰ διαδοχὴν χρόνων κατὰ τὴν εἰς αὐτὸν γενομένην παραίτησιν τῆς πατριαρχικῆς ποιμανθίας τοῦ ἀειμνήστου θεοῦ του Παρθενίου, προσεκλήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου κοινῇ ψήφῳ κανονικῆ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ δ.ἀ προτροπῆς ἅμα τῶν τότε πρωτίστων τοῦ γένους, ἀνῆλθεν εἰς τὸν ἀνώτατον πατριαρχικὸν βαθμὸν τοῦ θρόνου τῆς Ἀλεξανδρείας.

Διεβρόντησεν ἀμέσως ἐκεῖ τὰς Ἱεράς του διδασκαλίας, εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν. Εὐηγγελίστατο ἐν Ἐκκλησίᾳ μεγάλῃ οὐκ ἐκόλλησε τὰ χεῖλη αὐτοῦ ἀπὸ τὰς εὐαγγελικὰς ῥήσεις.

Καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ ἀναγγελεῖ ἐκκλησία.

Ἀλλὰ κατὰ τὸ Ἱερὸν καὶ ἀπαραίτητον χρέος του ἔπρεπε ν' ἀπέλθῃ εἰς τὸν ἀποστολικὸν θρόνον ὅπου τῷ ἐνεπιστεύθη. Αἱ κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἀνωμαλίας καὶ ἐπιφοραὶ τὸν κατέστησαν δὺς φορές ὑπερόριον. Καὶ τοῦτο ἴσως κατὰ μίμησιν τοῦ προκατόχου του, τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου. Μετὰ τὴν παῦσιν αὐτῶν τῶν ἐπιφορῶν ἐπέστη προσωπικῶς ἐπὶ τῆς λαμπρᾶς λυχνίας, ὡς ἀστὴρ φαεινός, ἠύλαβεῖτο δὲ μεγάλως παρὰ τοῦ ἐκεῖ εὐσεβοῦς του ποιμανίου.

Ἐτιμᾶτο καὶ ἠγαπᾶτο παρὰ τῶν ἑτερογενῶν τὰ μέγιστα· καὶ ἐνὶ λόγῳ ἀπὸ ὅλου ἐν γένει τοῦς ἐκεῖ ἐξουσιαστάς.

Ἐφθασεν εἰς τὸν κολοφῶνα καὶ τῆς δόξης καὶ τῆς εὐδαιμονίας, καὶ μ' ὅλα ταῦτα δὲν ἔλειπεν ἀπὸ τὰ ἱερά χρέη του, συγγράφων ὡς ὁ θεῖος Κύριλλος κατὰ ἀθέων καὶ καλβίνων, ἐλεῶν πλουσιοπαρόχως πολλοὺς ὡς ποτὲ Ἰωάννης ὁ ἐλεήμων.

Ἄς ἀντηχήσῃ ἡ Αἴγυπτος τὰ ἡρωϊκά του φρονήματα, τὴν βαθύνοιάν του εἰς τὴν ἐξωτερικὴν καὶ ἐσωτερικὴν ἱστορίαν, τὴν εὐροίαν τῶν λόγων του, τὴν λεπτομερῆ καταγραφὴν καὶ περιγραφὴν τοῦ χρυσορροῦ της Νείλου.

Ἄς ἀντιβροντήσῃ ἡ Ἀλεξάνδρεια τὰ ἱερά του διδάγματα, τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ ὑποκειμένου του, τὴν μεγαλοπρεπῆ του παρουσίαν, τὸν στηριγμὸν καὶ κάχημα τοῦ μοναστηρίου της.

Ἄς παρασταθῶσι μάρτυρες τῶν λόγων μου, καὶ Εὐρωπαῖοι, καὶ Ὀθωμα-

νοί, κόπται, κατόλικοι καὶ Ἰουδαῖοι, οἵτινες νομίζω σχεδὸν ὅλοι ἐπίσης θρηνοῦσι πρὸ χρόνων τὸν ἀπορφανισμόν των, καθὼς ἐν καιρῷ τῆς ἐκεῖθεν ἀποδημίας τοῦ πραγματικῶς τὸ ἀπέδειξαν.

Τέλος πάντων τῆς θείας ἤτο προνοίας νὰ ἐπανακάμψῃ πάλιν εἰς τὸ πρῶτον κέντρον τῆς φίλης πατρίδος, διὰ νὰ καταστήσῃ εἰς τὸ τελευταῖον, ὅπου δηλ. ἔλαβε τὴν ἀρχὴν τῆς γεννήσεως, ἐκεῖ νὰ δώσῃ καὶ τὸ τέλος τῆς ζωῆς. "Ὅτι πᾶν γεννητὸν καὶ φθαρτόν. Ἀντιμετηλλάξατο τὴν πρόσκαιρον ταύτην πατρίδα μὲ τὴν οὐράνιον ἐκείνην καὶ διαμένουσαν. Καὶ βέβαια ἤκουε καθ' ἐκάστην τοῦ θείου Παύλου «ἡμῶν τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει».

Ἀκούομεν νὰ ἤχοῦσι τῆς πίστεως αἱ Σάλπιγγες πῶς ἐκεῖνο ὁποῦ βλέπουν οἱ ὀφθαλμοὶ μας, δὲν εἶναι ὁ ἄνθρωπος, (οὐ τὸ δρώμενόν ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος), καὶ ὡς ὑπὸ μανδραγόραν ἀναισθητοῦμεν, ὅτι αὐτὰ τὰ ξηρὰ κόκκαλα τοῦ μακαρίτου μᾶς διδάσκουν, κατὰ τὸν προφήτην Ἰεζεκιήλ, νὰ ζωοποιηθῶμεν ἀπὸ τὴν εἰδικὴν των νέκρωσιν, καὶ νὰ ὀδηγηθῶμεν πρὸς σωτηρίαν.

Τώρα καὶ εἰς τὴν ἀνακομιδὴν τῶν ξηρῶν τούτων ὀστέων, ἄς ἔλθωσιν οἱ φυσικοὶ καὶ οἱ ἰατροφιλόσοφοι νὰ θεωρήσωσι τῆς ἀνατομίας των τὴν δύναμιν. Ἄς παρασταθῶσιν οἱ φιλόσοφοι μὲ ὅλην των τὴν ὑψηλὴν θεωρίαν νὰ ἐξιχνιάσωσι τὴν ὄντολογίαν τῆς ἀνθρωπίνης ἡμῶν φύσεως. Καλὰ εἶπε ἓνας τοῦ αὐτοῦ συστήματος, ὅτι φιλοσοφία μνήμη θανάτου.

Ἴδου τὸ σχολεῖον τῆς ματαιότητος. Ἴδου ἡ ἀκαδημία τῶν ματαιοτήτων. Ματαιότης ματαιοτήτων τὰ πάντα ματαιότης, πλὴν τῆς ἀρετῆς, ἡ ὁποία εἶναι κτῆμα ἀναφαίρετον.

Αὕτη βέβαια πρέπει νὰ ἐπαινῆται, αὕτη μόνη νὰ θαυμάζεται, καθότι ὅλα τὰ ἄλλα καταπτῶσι ξηρὰ κόκκαλα, πάντα κόνις, πάντα τέφρα, πάντα σκιά, καὶ σκιᾶς ἀσθενέστερα.

Ἐγὼ φοβοῦμαι μὴ ἤθελε προσκρούσω εἰς τὴν ἱερὰν ἐκείνην σκιάν τοῦ μακαρίτου, διὰ τὰ μὴ κατ' ἀξίαν καὶ μάλιστα καθ' ὅσον δὲν ἠξιώθη εἰς τὴν ἀποβίωσίν του, νὰ λάβῃ τὴν πατρικὴν εὐχὴν του. Σήμερον θέλω καταφιλήσει τὴν θεσπεσίαν του κεφαλὴν, καὶ θὰ ἐξαίτηθῶ τὴν ὀφειλομένην συγχώρησιν: Ποτνία κεφαλὴ τοῦ σεβαστοῦ μου δεσπότη, συγχώρησόν μοι ὅσα σοι ἡμαρτον ἐκουσίως ἢ ἀκουσίως, ὡς ἄνθρωπος, καὶ δώρησαί μοι τὰς συνήθεις πατριάρχικας εὐχὰς σου καὶ εὐλογίας.

Θεωρῶ ὅμως, κυκλόθεν μου, τοὺς πτωχοὺς, οἱ ὅποιοι στενοχωροῦνται νὰ ὁμολογοῦσι τῆς φιλοπτύχου δεξιᾶς του τὴν μεγαλοδωρίαν, τὸ ἔτοιμον καὶ ἰαρόν μεταδοτικὸν τῆς ἀγαθῆς του προαιρέσεως· ἄλλοι κηρύττουσι τὴν φυσικὴν του φιλανθρωπίαν, τὴν χριστομίμητον πραότητα, τὸ πρὸς πάντας εὐέντευκτον καὶ χαροποιόν, καὶ ἐπὶ τούτων πάντες ὡς κοινὸν πατέρα ἐπικαυχῶνται.

Ὅθεν, ἰδου σήμερον προσκαλοῦνται νὰ ζητήσωσι τὴν κοινὴν συγχώρησιν. Μακαρία ψυχὴ τοῦ Μακαριωτάτου πατριάρχου ἐπίδε οὐρανόθεν ἐπὶ πάντας

ἡμᾶς τοὺς οἰκείους, γνωστοὺς καὶ φίλους, ἐπὶ τὰ πνευματικά σου τέκνα καὶ συγχώρησον ἡμῖν, καθ' ὅσα σοι ὡς ἄνθρωποι ἐψυχράναμεν, ἐλυπήσαμεν, ἠνοχλήσαμεν καθ' ὅλον δηποτοῦν τρόπον, ἐξαπόστειλον ἡμῖν τὰς ἀγίας σου πατρικάς εὐχὰς καὶ εὐλογίας, καθὼς καὶ ἡμεῖς εἰς ἀμοιβὴν ὁμοθυμαδὸν ἅπαντες ἐνὶ ῥήματι, καὶ μιᾷ καρδίᾳ ἐπιβοῶμεν πρὸς τὸν ὕψιστον Θεόν: «Ὁ Θεὸς συγχωρήσαι σοι, Μακαριώτατε δέσποτα, ὁ Θεὸς συγχωρήσαι σοι, ὁ Θεὸς συγχωρήσαι σοι» καὶ ἔτι περισσοτέρως αἰωνία σου ἡ μνήμη, αἰωνία σου ἡ μνήμη, αἰωνία σου ἡ μνήμη.

Ἄλλὰ σὺ Θεὲ τῶν ὄλων, ἡ ὑπεράπειρος ἀγαθότης, ἡ πηγὴ τοῦ ἐλέους καὶ τῆς φιλανθρωπίας, ἐλέησον τὴν ψυχὴν τοῦ δούλου σου Θεοφίλου πατριάρχου, καὶ τάξον αὐτὴν ἐν τῷ χώρῳ τῶν ἐκλεκτῶν σου, ἐν σκηναῖς δικαίων μετὰ τῶν ἁγίων πατριαρχῶν Ἀβραάμ, Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ καὶ ἀξίωσον αὐτὴν τῆς οὐρανοῦ σου βασιλείας.

[καὶ ἐρεῖ πᾶς ὁ λαὸς γένοιτο, γένοιτο, Ἱερωμένοι καὶ λαϊκοί, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, μικροὶ καὶ μεγάλοι]»*.

Παρέσχομεν, διὰ τῆς παρούσης, σκιαγραφίαν τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου τοῦ ὑπερόχου τούτου τῆς Ἐκκλησίας λειτουργοῦ, εἰς ὄλους τοὺς τομεῖς τῆς δράσεως αὐτοῦ.

Ἰπῆρξε καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ζωὴν ὑπέροχος ἀγωνιστὴς διὰ τὴν ἀνθρώπῳ τῶν πραγμάτων τοῦ Θρόνου, ὅστις τῷ ἐνεπιστεύθη, ἅτινα εὐρίσκοντο εἰς ἀθλίαν, λόγῳ τῶν συνθηκῶν τότε, κατάστασιν, φροντίζων καὶ μεριμνῶν ἐν ταυτῶν συνεχῶς διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν συνθηκῶν ζωῆς τοῦ χριστεπωνύμου πληρώματος τούτου.

Κληθεὶς ὑπὸ τῶν εὐαγγελισαμένων τὴν ἐθνικὴν τῆς πατρίδος ἐλευθέρωσιν, ἔσπευσε νὰ ἐνταχθῆ ψυχῇ καὶ σώματι εἰς τὸν στίβον τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, μετέπειτα δὲ αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀγῶνος, ὑπὲρ οὗ προσέφερε καὶ τὸ ὑστέρημά του.

Ἡγωνίσθη ἐπὶ τῶν ἐπάλλεων, προτρέπων καὶ νουθετῶν τοὺς ἀγωνιζομένους, ἀλλὰ καὶ συναγωνιζόμενος καὶ συμπάσχων μετ' αὐτῶν, διαμένων ἐν Πάτμῳ, μακρὰν τοῦ Θρόνου του, ἐκ τοῦ ὁποίου καὶ τελικῶς ἀπεμακρύνθη, λόγῳ τῆς Ἐθνικῆς του ταύτης δράσεως.

Δὲν ἔσχε τὴν χαρὰν νὰ ἴδῃ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πατρίδα ἐλευθέραν, παραμείνανσαν καὶ πάλιν δούλην, λόγῳ τῆς παραχωρήσεως εἰς τὴν Ἑλλάδα τῆς Εὐβοίας ἐναντι τῶν νήσων, δι' ὃ καὶ συνεχίζει δι' ἀναφορῶν καὶ ἐκκλήσεων τὰς προσπαθείας του διὰ τὴν ἀπόδοσιν δικαιοσύνης ὑπὲρ αὐτῆς, ἄνευ ὅμως ἀποτελέσματος.

* Ἐν τέλει ἀναγράφεται: «Οὗτος ὁ λόγος ἐλέχθη ἐν τῷ πανσέπτῳ ναῷ τῆς θεομήτορος—τῷ καλουμένῳ τῶν Κοιμητηρίων (διὰ τὸ θάπτεσθαι τοὺς πατέρας ἐκεῖσε), ἐν τῇ ἀνακομιδῇ τοῦ μακαριωτάτου Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας ὑπὸ τοῦ λογιωτάτου Ἰωάννου Καρπαθάκη». Τὸ πρωτότυπον εὑρηται εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ γραφόντος.

Πάμπτωχος πλέον, στερεῖται τῶν πάντων, ζῆ χάριν εἰς τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην τῶν συγγενῶν του, ἐνῶ ἡ ἀπελευθερωθεῖσα ἤδη πατρίς του τῶ ἀρνεῖται πᾶσαν βοήθειαν καὶ ἐνίσχυσιν, ζητοῦσα, διὰ τοῦ Καποδιστρίου, τὰ ἀποδεικτικά τοῦ ἀξιωματός του.

Μοῖρα ἡ ὁποία, ὡς γνωστόν, δὲν ἐπεφυλάχθη μόνον εἰς αὐτόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἕτερον τῶν πρωταγωνιστῶν τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος μας, τὸν Ξάνθον.

Ἡ ἱστορία ὅμως ἀδέκαστος παρέχει ἤδη τὴν ἀνταπόδοσιν, ἀναγνωρίζουσα τοῦτον ὡς μίαν τῶν μεγαλυτέρων μορφῶν τοῦ ὑπὲρ τῆς Ἀνεξαρτησίας τῆς πατρίδος μας ἱεροῦ ἀγῶνος.